

Raport o stanie rozwoju ekonomii społecznej w województwie podkarpackim w 2015 roku

Opracowano dla: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie

Pracownia Badań Soma

soma@soma.torun.pl

Tel. 56 652 15 72

Toruń, styczeń 2017

Spis treści

Spis treści.....	2
Wykaz skrótów.....	3
Streszczenie.....	4
1. Wprowadzenie.....	5
1.1. Nota metodologiczna.....	5
2. Ocena ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie.....	8
2.1. Liczba podmiotów ekonomii społecznej.....	8
2.2. Charakterystyka podmiotów.....	13
3. Ocena stanu funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej i jej otoczenia.....	15
3.1. Kondycja podmiotów ekonomii społecznej.....	15
3.1.1. Sytuacja ekonomiczna.....	15
3.1.2. Sytuacja kadrowa.....	16
3.1.3. Warunki działalności.....	19
3.2. Otoczenie ekonomii społecznej z perspektywy JST.....	20
3.3. Otoczenie ekonomii społecznej z perspektywy PES.....	23
3.4. Działania gmin i powiatów na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.....	26
3.5. Działania Powiatowych Urzędów Pracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.....	32
3.6. Działania uczelni wyższych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.....	36
4. Określenie poziomu współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi podmiotami.....	37
4.1. Podmioty, z którymi współpracują PES.....	37
4.2. Charakter współpracy PES z innymi podmiotami.....	38
4.3. Potrzeby PES w zakresie współpracy.....	39
5. Identyfikacja problemów i kluczowych barier rozwoju sektora ekonomii społecznej.....	40
6. Identyfikacja potrzeb w zakresie usług społecznych oraz kierunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.....	46
7. Porównanie działalności infrastruktury wsparcia w regionie.....	49
8. Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych..	52
9. Ocena realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020.....	56

10. Wnioski i rekomendacje	68
Bibliografia i źródła wykorzystanych materiałów.....	71
Spis tabel.....	72
Spis wykresów	74

Wykaz skrótów

CATI – wywiad kwestionariuszowy telefoniczny

CAWI – wywiad kwestionariuszowy elektroniczny

CIS – Centrum Integracji Społecznej

IDI – indywidualny wywiad pogłębiony

KIS – Klub Integracji Społecznej

KPRES – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

PES – Podmiot Ekonomii Społecznej

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie

WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZAZ – Zakład Aktywizacji Zawodowej

Streszczenie

Niniejszy raport jest wynikiem badania zrealizowanego na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie, w ramach realizacji projektu pozakonkursowego pn. „Koordynacja sektora ekonomii społecznej w województwie podkarpackim”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VIII – Integracja społeczna, Działanie 8.6 – Koordynacja sektora ekonomii społecznej w regionie.

Badanie realizowano w dniach 14 listopada-22 grudnia 2016 roku. Badanie miało postać wywiadów kwestionariuszowych elektronicznych (255 badanych) oraz wywiadów indywidualnych pogłębionych (40 wywiadów). Badaniem ilościowym (wywiady kwestionariuszowe) objęto łącznie 129 podmiotów ekonomii społecznej, 25 przedstawicieli instytucji otoczenia ekonomii społecznej (ośrodki wspierające ekonomię społeczną oraz powiatowe urzędy pracy) oraz 101 przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.

Przedmiotem badania był rozwój ekonomii społecznej w województwie podkarpackim oraz monitoring realizacji „Regionalnego Planu Działań Na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020” w 2015 roku.

W wyniku badania dokonano: 1) oceny ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie (charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej), 2) oceny stanu funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej i jej otoczenia, 3) określono poziomu współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi podmiotami, 4) zidentyfikowano problemy i kluczowe bariery rozwoju sektora ekonomii społecznej, 5) zidentyfikowano potrzeby w zakresie usług społecznych kierunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej, 6) dokonano oceny poziomu rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej oraz KPRES, 7) oceny stanu realizacji regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej, 8) porównano działalność infrastruktury wsparcia w regionie, 9) dokonano oceny trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, 10) wypracowano rekomendacje w zakresie baz danych przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów ich działalności.

Główne ustalenia z badania nie dają jednoznacznego obrazu ekonomii społecznej w województwie podkarpackim, bowiem z jednej strony obserwowany jest rozwój tego sektora mierzony liczbą podmiotów ekonomii społecznej o coraz większym zasięgu oddziaływania i rosnącej trwałości, ale jednocześnie jednak podmioty ekonomii społecznej doświadczają różnorodnych problemów i barier hamujących ich rozwój. Wskazujemy w raporcie na relatywnie niewielką rolę ośrodków wsparcia ekonomii społecznej dla rozwiązywania tych problemów oraz na niewielki udział uczelni wyższej w rozwoju tego sektora, jak również na to, jaką rolę dla siebie w procesie rozwoju sektora widzą jednostki samorządu terytorialnego i powiatowe urzędy pracy.

Głównymi partnerami działań podmiotów ekonomii społecznej są jednostki samorządu terytorialnego, urzędy pracy oraz ośrodki pomocy społecznej. Coraz więcej samorządów włącza obszar ekonomii społecznej do dokumentów strategicznych chociaż często bez udziału podmiotów tego sektora. Powiatowe urzędy pracy są coraz lepiej przygotowane kompetencyjnie do wspierania podmiotów ekonomii społecznej, chociaż obecnie jest to głównie wsparcie finansowe (refundacja świadczeń reintegracyjnych). Niewielką rolę w rozwoju sektora ekonomii społecznej odgrywają uczelnie funkcjonujące w regionie.

Wyniki badania empirycznego pozwoliły także na uaktualnienie wskaźników realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020. Poziom realizacji Planu w wybranych aspektach jest zgodny z zamierzeniami, ale występują także obszary zaniedbane (realizowane w znacznie mniejszym stopniu niż założono), słabo rozpoznawane, mimo że mają miejsce lub takie, które nie wymagają kontynuacji lub wymagają zmiany sposobu realizacji. Dynamika realizacji założeń Planu w 2015 roku spadła.

1. Wprowadzenie

Przedmiotem badania był rozwój ekonomii społecznej w województwie podkarpackim oraz monitoring realizacji „Regionalnego Planu Działań Na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020” w 2015 roku. Do prowadzenia corocznego monitoringu przedsiębiorczości społecznej zobowiązują zapisy Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (dalej KPRES): „ROPS będzie sporządzać coroczny raport ze stanu ekonomii społecznej w regionie, będący częścią raportu z Oceny” (KPRES, s. 70). KPRES określa także zakres niezbędnych informacji, które odzwierciedlone zostały w celach badania.

Badanie zostało zrealizowane na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie, w ramach realizacji projektu pozakonkursowego pn. „Koordynacja sektora ekonomii społecznej w województwie podkarpackim”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VIII – Integracja społeczna, Działanie 8.6 – Koordynacja sektora ekonomii społecznej w regionie.

Badanie realizowano w dniach 14 listopada-22 grudnia 2016 roku.

1.1. Nota metodologiczna

Celem głównym badania była ocena stanu rozwoju ekonomii społecznej w województwie podkarpackim w roku 2015 oraz monitoring realizacji „Regionalnego Planu Działań Na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020” za rok 2015.

Cel główny badania zrealizowany został przez podjęcie następujących przedsięwzięć (**cele szczegółowe badania**):

1. Ocena ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie (charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej)
2. Ocena stanu funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej i jej otoczenia
3. Określenie poziomu współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi podmiotami
4. Identyfikacja problemów i kluczowych barier rozwoju sektora ekonomii społecznej
5. Identyfikacja potrzeb w zakresie usług społecznych kierunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej
6. Ocena poziomu rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej oraz KPRES
7. Ocena stanu realizacji regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej
8. Porównanie benchmarkingowe działalności infrastruktury wsparcia w regionie
9. Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych
10. Wypracowanie rekomendacji w zakresie baz danych przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów ich działalności

Tabela 1. Wielkość próby badawczej

Typ podmiotu	Wielkość populacji	Próba założona – badanie ilościowe	Próba zrealizowana – badanie ilościowe	Próba – badanie jakościowe
Spółdzielnie socjalne	98	30	20	3
ZAZ	13	13	7	1
WTZ	37	37	24	4
CIS	11	11	9	1
KIS	9	9	3	1
Spółdzielnie Inwalidzkie	10	10	2	2
NGO	5500	50	64	5
Instytucje wspierające	6	6	0	-
Akredytowane OWES	4	4	2	1
Uczelnie wyższe	5	5	2	2
Powiatowe urzędy	21	21	21	2

Typ podmiotu	Wielkość populacji	Próba założona – badanie ilościowe	Próba zrealizowana – badanie ilościowe	Próba – badanie jakościowe
pracy				
JST (powiaty)	25	25	17	2
JST (gminy)	160	160	84	16
RAZEM	903	381	255	40

W procesie badawczym nie udało się w pełni zrealizować przyjętych założeń, co do wielkości próby. Powody niezrealizowania w pełni próby wiązały się z dwoma czynnikami:

- część podmiotów (dotyczy zwłaszcza PES) stanowiących pełną populację nie funkcjonowała w trakcie realizacji badania;
- liczne były odmowy udziału w badaniu, co wiązano głównie z faktem, że wypełnienie kwestionariusza wiązało się z dużym wysiłkiem (ilością niezbędnego czasu i, przede wszystkim, koniecznością sprawdzenia faktów).

W badaniu podjęto kilka działań, które miały wpłynąć pozytywnie na poziom udziału poszczególnych podmiotów w badaniu:

- podejmowano minimum pięciokrotny kontakt z danym podmiotem,
- uzupełnienie badania elektronicznego przez ofertę realizacji wywiadu telefonicznie,
- przekazanie kwestionariusza do wypełnienia poza dedykowanym systemem, w wersji word (co powodowało, że badani nie mogli rezygnować z badania wskazując na trudność techniczną),
- włączenie do procesu badaczy terenowych i bezpośrednie docieranie do badanych.

W badaniu użyto dwóch metod badań ilościowych:

Wywiad kwestionariuszowy wspomagany komputerem (CAWI) - opiera się na kwestionariuszach wywiadu zapewniających całkowitą anonimowość badanym. Wywiad oparty jest na przygotowanym kwestionariuszu elektronicznym umożliwiającym bezpośrednio wprowadzanie odpowiedzi respondenta do bazy danych. Zaletą stosowania tej metody wywiadu jest jej elastyczność, łatwość dostosowania do zmieniających się celów czy pytań badawczych. Wadą jest jednak niska skuteczność metody badań.

Na specjalistycznej platformie (SOMALAB) utworzono będą kwestionariusze CAWI, a następnie udostępniano je respondentom. Respondentom zapewniono anonimowość oraz dużą swobodę w wypełnianiu kwestionariusza (można było wypełnić go w dogodnym respondentowi czasie, kilkakrotnie wracać do jego wypełniania). W przypadku trudności w dotarciu do respondentów bądź niskiego poziomu zwrotu wypełnionych kwestionariuszy, uzupełnieniem CAWI będzie CATI (Computer Assisted Telephone Interview). **Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)** - wywiad telefoniczny wspomagany komputerem opiera się na połączeniu rozmowy telefonicznej z bezpośrednim wprowadzaniem uzyskiwanych informacji do elektronicznej bazy danych.

Badanie uzupełniano przez realizację wywiadów indywidualnych pogłębionych (IDI)

Pogłębiony wywiad indywidualny polegał na przeprowadzeniu ustrukturyzowanej rozmowy z daną osobą, która miała na celu uzyskanie konkretnych informacji w sposób planowy i metodyczny według określonego schematu (scenariusz wywiadu – w załączniku). Indywidualne wywiady pogłębione miały na celu przede wszystkim poznanie motywacji osób badanych oraz odpowiedzenie na pytanie, dlaczego dane zjawisko występowały.

Adnotacje techniczne dotyczące raportu:

- w raporcie w opisie źródła danych podany jest typ badanych podmiotów, np. CAWI-PES oznacza, że dane pochodzą z wywiadów kwestionariuszowych elektronicznych,

- w raporcie przywoływane są oryginalne wypowiedzi badanych lub parafrazy tych wypowiedzi pochodzące z indywidualnych wywiadów pogłębionych – oznaczone są w tekście przez wskazanie reprezentowanej instytucji oraz podanie numeru wywiadu dla danego typu organizacji, np. [WTZ1] jest odwołaniem do wywiadu indywidualnego przeprowadzonego z przedstawicielem WTZ, który – ze względu na potrzeby anonimizacji wywiadu – oznaczono jako 1.

- w analizach porównawczych dotyczących podmiotów ekonomii społecznej prezentowane są dane procentowe, mimo niewielkiej liczebności poszczególnych typów podmiotów; dane pokazywane w taki sposób pozwalają na odnoszenie do siebie poszczególnych charakterystyk, co było niezbędne ze względu na bardzo zróżnicowane wielkości poszczególnych warstw w próbie.

2. Ocena ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jaka jest liczba poszczególnych typów podmiotów ekonomii społecznej w podziale na sektor obywatelski, spółdzielczy i reintegracyjny?	DR	Baza PES
Czy liczba ta zmieniała się od 2013 roku?	DR CAWI	Baza PES JST
W których sektorach obserwowany jest największy wzrost?	DR CAWI	Baza PES JST
Jaki jest obszar działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa społeczne? - działalność odpłatna/nieodpłatna/gospodarcza - stała/cykliczna/incydentalna - zasięg geograficzny działalności - przedmiot działalności	CAWI	PES, JST

2.1. Liczba podmiotów ekonomii społecznej

Dane gromadzone systematycznie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (<http://es.rops.rzeszow.pl/>) wskazują na systematyczny wzrost liczby podmiotów ekonomii społecznej w regionie. Szczególnie dynamicznie rozwija się sektor spółdzielczy liczba spółdzielni socjalnych wzrosła od 2013 roku o 24%. Zakłady aktywizacji zawodowej to jedyny rozwijający się typ podmiotów ekonomicznych z sektora reintegracyjnego (liczba wzrosła aż o 40% w stosunku do roku 2013) – stała jest liczba warsztatów terapii zajęciowej, spadła natomiast w ostatnim roku liczba centrów i klubów integracji społecznej.

Tabela 2. Liczba podmiotów ekonomii społecznej

Liczba podmiotów ekonomii społecznej	2013	2014	2015 wg bazy PES	2015 wg GUS
spółdzielnie inwalidów	brak danych	brak danych	30	Brak danych
spółdzielnie socjalne	79	93*	98**	Brak danych
zakłady aktywności zawodowej	8	10	13	12
Centrum Integracji Społecznej	11	12	11	10
Klub Integracji Społecznej	10	10	9	8
warsztaty terapii zajęciowej	37	37	37	37
RAZEM:	145	162	178	67

* Z informacji Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych wynika, że na podstawie numerów REGON na koniec 2015 roku istniało 88 spółdzielni socjalnych.

** W trakcie badania empirycznego stwierdzono, że 12 spośród wykazanych w bazie PES spółdzielni socjalnych nie funkcjonowało już w 2016 roku – liczba aktywnych spółdzielni socjalnych wynosiła 86.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Baza Podmiotów Ekonomii Społecznej ROPS Rzeszów oraz danych GUS „Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej i kluby integracji społecznej w 2015 roku z 11.01.2017 r., www.stat.gov.pl, Toruń 2017.

Według deklaracji samorządowców spółdzielnie pracy i inwalidzkie w 2015 roku działały w 8 z badanych starostw powiatowych i w 5 gminach. Liczba spółdzielni była względnie stała w ostatnich latach. Spółdzielnie socjalne występowały w 2015 roku w 9 z badanych powiatów i 13 gminach. Było ich odpowiednio: 24 i 16. Zakłady aktywności zawodowej w 2015 funkcjonowały w 7 powiatach i 11 gminach (po jednym zakładzie na jednostkę samorządową), CISy/KISy w 8 powiatach i 9 gminach, a WTZ w 15 powiatach (łącznie 23 podmioty) i 18 gminach (20 podmiotów). Z wyjątkiem ZAZów oraz

spółdzielni pracy zauważamy, że największy rozwój ekonomii społecznej miał miejsce w 2014 roku, po którym liczba podmiotów ekonomii społecznej spadła, ale – w części przypadków nawet po spadku w 2015 roku liczba ta była wyższa niż w 2013 roku.

Tabela 3. Liczba podmiotów ekonomii społecznej wg badanych jednostek samorządu terytorialnego

	Starostwa Powiatowe			Gminy		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
spółdzielnie pracy, inwalidów, niewidomych	11	11	10	4	5	5
spółdzielnie socjalne	23	27	24	14	19	16
zakłady aktywności zawodowej	7	7	7	8	11	11
CIS/KIS	8	14	8	9	11	9
warsztaty terapii zajęciowej	24	24	23	21	21	20
RAZEM:	73	83	71	56	74	61

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Z raportu Głównego Urzędu Statystycznego¹ wynika, że w 2015 roku w województwie podkarpackim funkcjonowało 10 centrów integracji społecznej, z czego 4 prowadzone były przez organizacje społeczne (w tym 1 przez społeczny podmiot wyznaniowy), a 6 przez jednostki samorządu terytorialnego. W 2015 roku w zajęciach organizowanych przez CIS wzięło udział 593 osoby. Najważniejszą grupą odbiorców oferty CIS były osoby długotrwale bezrobotne (79,1%). Wśród uczestników zajęć przeważały kobiety (61,9%). Zajęcia ukończyły łącznie 363 osoby, w tym 106 to osoby usamodzielnione ekonomicznie (17,9% wszystkich uczestników zajęć). Dla porównania, na poziomie ogólnopolskim osoby, które ukończyły zajęcia stanowiły 54,8%, a 19,4% zostało usamodzielnionych ekonomicznie.

Z tego samego raportu dowiadujemy się, że 11 spośród 12 ZAZów na terenie województwa prowadzonych jest przez organizacje społeczne (w tym 9 przez stowarzyszenia a 2 przez fundacje) i tylko jeden zakład prowadzony jest przez jednostkę samorządu terytorialnego. Podkarpackie ZAZy zatrudniały w 2015 roku 600 osób, w tym 454 to osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności (75,7% - wynik dla Polski ogółem to 75,9%).

Według GUS w województwie podkarpackim w 2015 roku działało 37 warsztatów terapii zajęciowej, z czego aż 28 prowadzonych było przez organizacje społeczne, a 7 przez jednostkę samorządu terytorialnego, a 3 przez spółdzielnie socjalne lub zakład pracy chronionej. WTZ w 2015 roku objęły swoimi działaniami łącznie 1700 osób, w tym 780 (45,9%) to kobiety, a 83 (4,9%) to osoby młode, w wieku poniżej 18 roku życia (średnio w Polsce było to 44,9% kobiet i 2,6% osób młodych)².

Zgodnie z danymi GUS na koniec 2014 roku w województwie podkarpackim funkcjonowało 6100 organizacji pozarządowych w porównaniu z 5100 w roku 2012. Można na tej podstawie zakładać, że wzrost liczby tego typu podmiotów jest systematyczny. Zmienia się nie tylko liczba organizacji, ale także struktura tych organizacji. Między 2012 a 2014 rokiem wzrosła zwłaszcza liczba stowarzyszeń (z 4600 do 5000, w tej liczbie było 2000 typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, 1400 klubów i związków sportowych, 1200 ochotniczych straży pożarnych, 200 fundacji) oraz społecznych podmiotów wyznaniowych (ze 100 do 300). Najwięcej organizacji funkcjonowało na wsi (3000, w tym 1200 organizacji ochotniczej straży pożarnej). Między 2012 i 2014 rokiem znacząco

¹ Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, kluby integracji społecznej w 2015 roku, raport z dn. 11.01.2017 r., www.stat.gov.pl., 10.02.2017 r.

² Sektor non-profit w 2014 roku. Raport GUS oraz Sektor non-profit w 2012 roku. Raport GUS, www.stat.gov.pl., z dn. 10.02.2017 r.

wzrosła liczba organizacji pozarządowych w miastach na prawach powiatu (z 900 do 1300) oraz w gminach miejskich (z 700 do 1200).

Z czasem zmienia się też zasięg oddziaływania organizacji – w 2012 roku najliczniejsze były organizacje o zasięgu gminnym (38,6%) i pod tym względem podkarpackie wyróżniało się na tle kraju, bowiem w innych województwach przeważały organizacje o zasięgu szerszym. Liczba takich organizacji spadła do roku 2014, ale nie tylko dlatego, że zwiększył się zasięg oddziaływania (do poziomu powiatu, województwa lub kraju – tu wzrost o 300 organizacji), ale także dlatego, że dwukrotnie zwiększyła się liczba organizacji o najmniejszym zasięgu oddziaływania (najbliższe sąsiedztwo – z 300 w 2012 roku do 600 w 2014 roku).

Tabela 4. Liczba organizacji pozarządowych ze względu na główną dziedzinę działalności

Główna dziedzina działalności	2012	2014
Sport, turystyka, rekreacja	1600	1900
Ratownictwo	1200	1200
Pomoc społeczna i humanitarna	400	300
Kultura i sztuka	500	500
Edukacja i wychowanie, badania naukowe	500	500
Ochrona zdrowia	200	200
Sprawy zawodowe, pracownicze branżowe	200	900
Ochrona środowiska	100	0-50
Łowiectwo	100	100
Rynek pracy, aktywizacja zawodowa	0-50	0-50
Rozwój lokalny, społeczny i ekonomiczny	100	100
Prawo i jego ochrona, prawa człowieka	100	100
Wsparcie trzeciego sektora	100	100
Działalność międzynarodowa, religijna i pozostała	100	0-50
RAZEM:	5100	6100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS „Sektor non-profit w 2012 roku” i „Sektor non-profit w 2014 roku”, Toruń 2016.

Podkarpackie organizacje pozarządowe bardzo silnie bazują na wkładzie osób pracujących społecznie – według GUS w 2014 roku, 78,8% członków organizacji pracowało społecznie³. Z pracy społecznej ma korzystać 56% organizacji pozarządowych w regionie, a tylko 24% korzysta ze stałej płatnej pracy (co lokuje podkarpackie w grupie najsłabszych pod tym względem regionów, razem z województwem warmińsko-mazurskim i śląskim)⁴.

W sektorze tym na koniec 2014 roku zatrudnionych było w 1600 organizacjach 8300 osób w ramach umowy cywilno-prawnej lub umowy o pracę – najczęściej były to organizacje niewielkie, zatrudniające 1-5 osób (900 organizacji). Średnia liczba osób zatrudnionych na umowy cywilno-prawne na koniec 2014 roku wynosiła 9, podobnie na umowę o pracę. Wśród stałego personelu najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku produkcyjnym mobilnym (poniżej 40 roku życia), z wykształceniem wyższym,

³ Tamże.

⁴ Raport Stowarzyszenia Klon/Jawor: Regionalne zróżnicowanie organizacji pozarządowych, fakty.ngo.pl/wiadomosc/1889563.htm, z dn. 10.02.2017r.

kobiety (72,1% osób zatrudnionych na umowę o pracę). W grupie stałych pracowników 9,3% miało orzeczoną niepełnosprawność.⁵

W badaniu prowadzonym przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2015 roku przedstawiciele organizacji pozarządowych zadeklarowali, że współpracują z samorządem lokalnym – współpracę tę oceniono średnio na 6,97 (w skali 1-10), co oznacza ocenę niższą niż dobra. Co trzecia organizacja (34%) angażowała się w konsultacje społeczne organizowane przez jednostkę samorządu terytorialnego. Tylko, co trzecia organizacja (39%) otrzymała dotację od samorządu terytorialnego w 2014 roku (to plasuje podkarpackie na ostatnim 16 miejscu w Polsce), a prawie połowa (45%) uzyskiwała wsparcie od sektora prywatnego w 2013 i 2014 roku.

Organizacje pozarządowe zarejestrowane są we wszystkich gminach, jednak nie wszyscy badani przedstawiciele samorządów mają tego świadomość. Z odpowiedzi badanych wynika, że w 2015 roku organizacje pozarządowe funkcjonowały w 14 z 17 badanych powiatów oraz w 57 z 84 badanych gmin. W porównaniu z 2013 rokiem wzrosła liczba powiatów i gmin, w których działają NGO. Nie tylko organizacje powstają na nowych obszarach, ale także rośnie liczba organizacji (zwłaszcza w skali powiatów).

Tabela 5. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe

Liczba organizacji pozarządowych	2013	2014	2015
w powiatach	1947	2287	2595
w gminach	1154	1243	1057
RAZEM:	3101	3530	3652

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

W całym badanym okresie jest to wzrost o 33% dla powiatów. Ponad 70% badanych przedstawicieli powiatów deklaruowało, że funkcjonuje w nich ponad 150 organizacji, w tym 42,8%, że jest ich na danym terenie ponad 200.

Tabela 6. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe - powiaty

Liczba organizacji pozarządowych	Starostwa Powiatowe		
	2013	2014	2015
Poniżej 50	23,1	23,1	14,3
50 – 100	7,7	7,7	14,3
100-150	0,0	0,0	0,0
150 – 200	38,4	38,4	28,6
Powyżej 200	30,8	30,8	42,8
RAZEM:	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

⁵ „Sektor non-profit w 2014 roku. Raport GUS”, www.stat.gov.pl z dn. 10.02.2017 r.

W gminach jest odwrotnie – większość (58,9%) deklarowała, że na ich terenie działa mniej niż 20 organizacji.

Tabela 7. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe - gminy

Liczba organizacji pozarządowych	Gminy		
	2013	2014	2015
Poniżej 10	32,7	32,1	30,3
10 – 20	32,7	30,2	28,6
21 – 30	11,5	11,3	10,7
31 – 40	9,6	9,4	10,7
41 – 50	5,8	5,7	5,4
Powyżej 50	7,7	11,3	14,3
RAZEM:	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

2.2. Charakterystyka podmiotów

Podmioty ekonomii społecznej z sektora spółdzielczego prowadzą działalność odpłatną lub działalność gospodarczą. Pod względem aktywności ekonomicznej, jedynie ZAZy są porównywalne do spółdzielni. Podmioty z sektora reintegracyjnego i obywatelskiego w większości prowadzą działalność nieodpłatną. Pewnym wyjątkiem są tu centra i kluby integracji społecznej, spośród których 40% deklaruje prowadzenie działalności odpłatnej – to cztery razy więcej niż w przypadku organizacji pozarządowych i dziesięć razy więcej niż w przypadku WTZ (które dodatkowe środki otrzymują głównie z kiermaszy wyrobów swoich podopiecznych).

Tabela 8. Rodzaj prowadzonej działalności

Rodzaj działalności	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Nieodpłatna	-	10,5	16,7	60,0	95,8	85,9
Odpłatna	50,0	21,1	50,0	40,0	4,2	9,4
Działalność gospodarcza (podmiot wpisany jest do rejestru przedsiębiorców)	50,0	68,4	33,3	-	-	4,7
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Niemal wszystkie badane podmioty działają stale. Wyjątkiem były tu KISy/CISy, z których 2 zadeklarowały prowadzenie działalności cyklicznej (co 6 miesięcy), co należy odczytywać jako długość cykli reintegracyjnych. Co dziesiąta organizacja pozarządowa deklaruowała, że jej działalność ma cykliczny lub okazjonalny – podejmują działania średnio raz na kwartał.

Tabela 9. Charakter prowadzonej działalności

Charakter działalności	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Stać działalność	100,0	95,0	100,0	83,3	95,8	89,0
Działalność cykliczna	0,0	0,0	0,0	16,7	4,2	4,7
Działalność okazjonalna	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	6,3
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Tabela 10. Cykliczność prowadzonej działalności

Cykliczność działalności	CIS/KIS (N=2)	WTZ	NGO (N=3)
Co 1 miesiąc	0,0	0,0	66,7
Co 3 miesiące	0,0	0,0	33,3
Co 6 miesięcy	100,0	0,0	0,0
RAZEM:	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Wszystkie badane spółdzielnie inwalidów prowadzą działalność o zasięgu co najmniej regionalnym, dotyczy to także ponad połowy organizacji pozarządowych. Relatywnie szeroki zasięg mają działania

spółdzielni socjalnych oraz ZAZów. CISy/KISy działają głównie na obszarze gminy lub powiatu, WTZ głównie na terenie powiatu, ale zdarza im się także podejmować działania przekraczające jego granice.

Tabela 11. Zasięg geograficzny prowadzonej działalności

Zasięg działalności	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Lokalny (gmina)	0,0	31,6	42,8	58,3	0,0	6,3
Ponadlokalny (powiat)	0,0	26,3	14,3	25,0	75,0	32,8
Regionalny (województwo)	50,0	15,8	14,3	0,0	25,0	34,3
Krajowy	50,0	26,3	28,6	16,7	0,0	26,6
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Większość badanych podmiotów to instytucje relatywnie młode. Spółdzielnie inwalidzkie, część organizacji pozarządowych (21,9%) oraz WTZ (20,8%) działają ok. 20 lat lub dłużej. Jedynie ZAZy, większość CISów/KISów oraz wszystkie spółdzielnie socjalne powstały w ostatnich 10 latach. Przy tym, w przypadku spółdzielni socjalnych i CISów/KISów największy przyrost nastąpił w ostatnich pięciu latach. Niemal wszystkie badane podmioty działały od momentu powstania do końca 2015 roku nieprzerwanie. Czasowo zawieszane było funkcjonowanie spółdzielni socjalnych (okresy były krótsze niż rok i dotyczyło to 2 przypadków), jedna z organizacji pozarządowych nie była aktywna przez dłużej niż rok.

Tabela 12. Data rozpoczęcia działalności

Rok rozpoczęcia	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Przed 1990	50,0	-	-	-	-	7,8
1990-1995	50,0	-	-	-	20,8	14,1
1996-2000	-	-	-	-	29,2	15,6
2001-2005	-	-	-	8,3	33,4	18,8
2006-2010	-	10,0	57,1	33,3	8,3	14,1
2011-2016	-	90,0	42,9	58,4	8,3	29,6
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016.

Najwięcej osób korzysta ze wsparcia organizacji pozarządowych, chociaż liczba ta z roku na rok maleje. Odwrotnie jest przypadku ZAZów, CISów/KISów i WTZ, które z roku na rok udzielają wsparcia coraz większej liczbie osób. Największy wzrost liczby osób, które objęto pomocą odnotowały centra i kluby integracji społecznej.

Tabela 13. Średnia liczba osób korzystających ze wsparcia organizacji

Rok	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
2013	-	7	31	34	58	106
2014	-	7	30	53	61	98
2015	-	9	33	52	64	89

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

3. Ocena stanu funkcjonowania instytucji ekonomii społecznej i jej otoczenia

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jaki jest poziom zatrudnienia w PES? - w tym liczba osób defaworyzowanych (długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych)	CAWI	PES, PUP
Jak liczba osób zatrudnionych zmieniała się od roku 2013?	CAWI	PES, PUP
Jaka jest liczba instytucji wspierających PES?	CAWI DR	PES, JST Baza PES
Jakie podejmują działania? - szkolenia - usługi (prawne, księgowo, marketingowe dla PES) - doradztwo (w zakresie założenia/prowadzenia PES, prawne, biznesowe) - działania rzecznicze, promocja PES i zatrudnienia w sektorze PES - upowszechnianie dobrych praktyk - poszukiwanie długookresowych źródeł finansowania PES i instytucji wspierających ES	CAWI	OWES Uczelnie PUP
Do kogo w szczególności kierowane są te działania?	CAWI	OWES Uczelnie PUP
Jak oceniana jest skuteczność tych działań? - przez instytucje wspierające - przez podmioty PES	CAWI	OWES PES
Jakimi kryteriami oceny skuteczności posługują się OWES oraz PES?	CAWI	OWES PES
Czy podejmowane działania odpowiadają potrzebom PES?	CAWI	OWES PES
Jakich działań brakuje? Jakie potrzeby PES nie zostają zaspokojone przez podejmowane działania?	CAWI	OWES PES
Jaki jest poziom przygotowania konsultantów OWES do wspierania PES?	CAWI	OWES PES
Z jakimi podmiotami/sieciami współpracują OWES?	CAWI	OWES
Czy instytucje współpracują ze sobą? Jeśli tak, na czym polega współpraca – jaki jest obecny stan, a jaki jest pożądaný?	CAWI	OWES PUP Uczelnie JST
Jaka jest efektywność ekonomiczna PES?	CAWI	PES
Jakimi zasobami kompetencyjnymi i organizacyjnymi dysponują PES?	CAWI	PES
W jaki sposób wzmacniane są te zasoby? - liczba godzin szkoleń na osobę - liczba spotkań wewnętrznych i z partnerami	CAWI	PES

3.1. Kondycja podmiotów ekonomii społecznej

3.1.1. Sytuacja ekonomiczna

Z wyjątkiem spółdzielni inwalidzkich wszystkie badane podmioty ekonomii społecznej uzupełniają swój budżet środkami zewnętrznymi. Najsilniej zależne od dodatkowych środków zewnętrznych są ZAZy oraz organizacje pozarządowe – w tej grupie podmiotów liczne były opinie, że nie mogłyby one istnieć bez zewnętrznego finansowania (dotyczy to 57,1% ZAZów i 39,1% NGO). Na konieczność poszukiwania dodatkowych środków na działania wskazywał co piąty przedstawiciel WTZ i co drugi z badanych CISów/KISów.

Tabela 14. Ocena efektów ekonomicznych działalności

Efekty działalności	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Organizacja jest samodzielna finansowo (dochody, środki uzyskiwane w ramach projektów finansowanych zewnętrznie)	100,0	55,0	28,6	50,0	79,2	20,3
Budżet musi być uzupełniany przez granty, dotacje	-	20,0	14,3	50,0	4,2	57,8
Budżet musi być uzupełniany przez pożyczki, kredyty	-	30,0	-	-	-	4,7
Organizacja nie mogłaby istnieć bez zewnętrznego dofinansowania/dotowania	50,0	25,0	57,1	25,0	16,7	39,1

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016.

Badane podmioty są umiarkowanie zadowolone z własnej kondycji finansowej – przeważają pozytywne oceny nad negatywnymi (wyjątkiem są tu pod tym względem spółdzielnie socjalne). Najlepiej sytuację finansową organizacji oceniali przedstawiciele CISów/KISów oraz WTZ. Najniżej spółdzielnie socjalne (50% ocenia je źle lub bardzo źle), ZAZy (42,9%) i organizacje pozarządowe (43,3%).

Tabela 15. Sytuacja organizacji – środki finansowe na działania statutowe

Sytuacja organizacji	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Bardzo dobra	50,0	5,6	14,3	8,3	8,7	3,3
Dobra	50,0	44,4	42,9	75,0	60,9	51,7
Zła	0,0	33,3	42,9	16,7	17,4	40,0
Bardzo zła	0,0	16,7	0,0	0,0	0,0	3,3
Brak danych	0,0	0,0	0,0	0,0	13,0	1,7
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

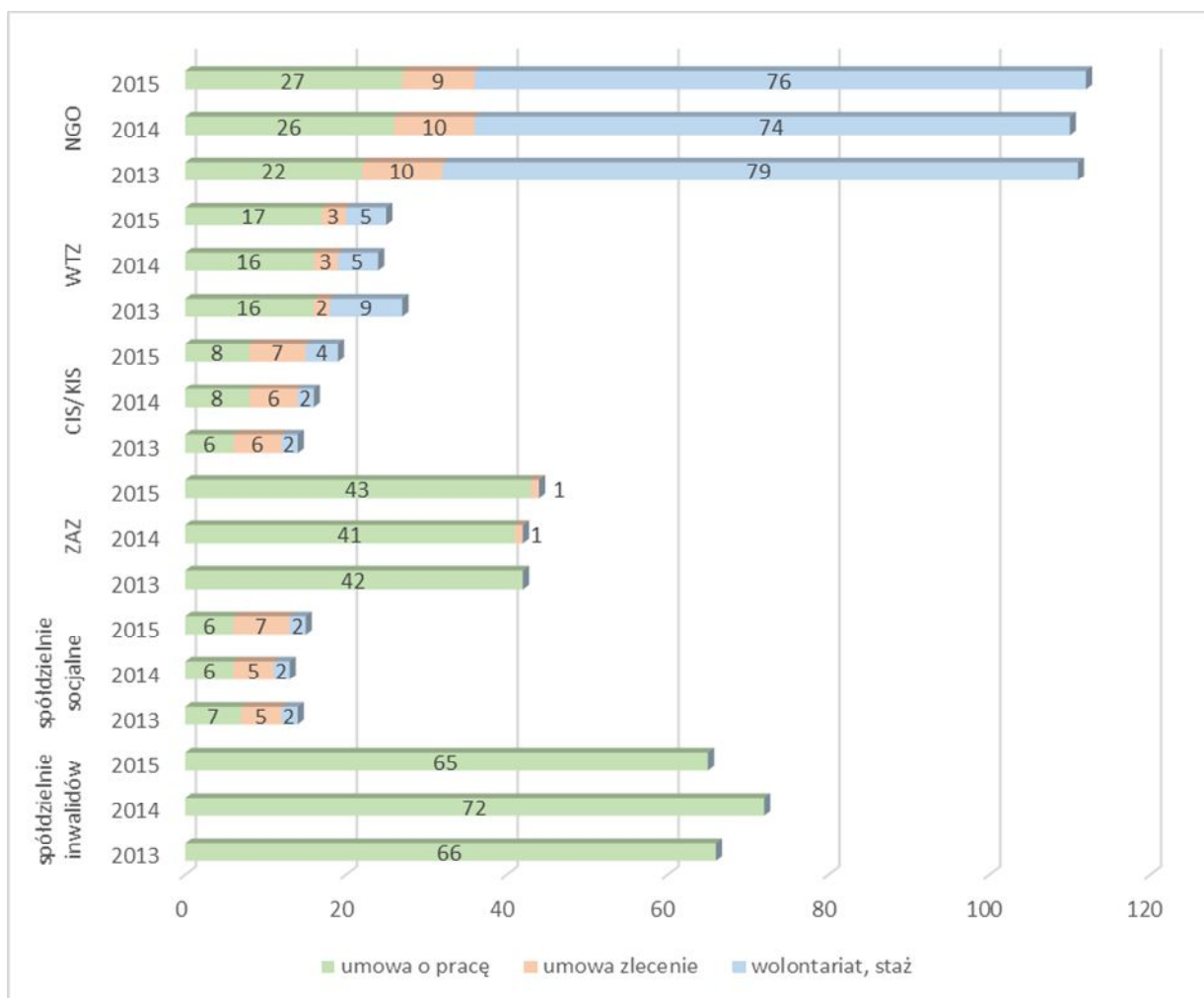
3.1.2. Sytuacja kadrowa

Średnia liczba pracowników podmiotów ekonomii społecznej utrzymywała się na względnie stałym poziomie we wszystkich typach podmiotów. Nieznaczny wzrost zatrudnienia dotyczył CISów/KISów, ZAZów spółdzielni socjalnych oraz organizacji pozarządowych. Inaczej jest w spółdzielniach inwalidzkich, w których poziom zatrudnienia w 2015 roku było podobny do tego z 2013 roku. Stabilny jest natomiast poziom zatrudnienia w WTZ, chociaż te organizacje mogły odczuć negatywne zmiany kadrowe, głównie za sprawą spadku średniej liczby wolontariuszy i stażystów.

Średnia liczba pracowników poszczególnych typów podmiotów nie zmieniała się bardzo dynamicznie w ostatnich trzech latach. Najliczniejsze są kadry organizacji pozarządowych, przy czym w tej grupie dominują wolontariusze i stażyści – w organizacjach pozarządowych było ich dwukrotnie więcej niż pracowników i liczba ta rośnie z każdym rokiem, co przy tylko nieznacznym wzroście zatrudnienia oznacza, że organizacje pozarządowe rozrastają się kadrowo, ale niekorzystnie zmienia się struktura zatrudnienia.

Wolontariusze pracują także w ZAZach, CISach/KISach oraz WTZ. We wszystkich badanych podmiotach, z wyjątkiem spółdzielni inwalidzkich i ZAZów, pracuje niewielka grupa osób, które pracują w oparciu o umowę zlecenie. Niepokojące jest jedynie, że liczba osób zatrudnionych na tych zasadach systematycznie rośnie.

Wykres 1. Liczba pracowników w organizacji w 2013, 2014 i 2015 roku (średnia wielkość zatrudnienia)

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Większość z badanych osób oceniała, że pod względem liczby kadry sytuacja reprezentowanego podmiotu jest dobra, ale tylko nieliczni oceniali ją jako bardzo dobrą. Najlepiej swoją sytuację kadrową oceniali przedstawiciele ZAZów oraz WTZów i spółdzielni inwalidzkich (nie były tu lub tylko pojedynczo pojawiały się oceny negatywne). Na największe braki kadrowe wskazywali przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz spółdzielni socjalnych).

Tabela 16. Sytuacja organizacji – ilość kadry/pracowników

Sytuacja organizacji	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Bardzo dobra	0,0	27,8	14,3	16,7	21,7	25,4
Dobra	100,0	61,1	85,7	75,0	73,9	40,7
Zła	0,0	11,1	0,0	8,3	4,3	13,6
Bardzo zła	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Brak danych	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,3
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Badane podmioty uzupełniają stan kadrowy wolontariuszami i stażystami - ich liczba jest odpowiednia dla większości organizacji pozarządowych, które korzystają z pomocy wolontariuszy (tj. dla 60,8% wszystkich badanych NGO), liczba ta jest na ogół zadowalająca także dla pozostałych podmiotów korzystających z ich pracy.

Ogólne oceny wiedzy i kompetencji zatrudnionych kadr są dobre. Tylko w przypadku WTZ oceny bardzo dobre przeważają nad dobrymi, w pozostałych podmiotach oceny dobre występują równie często jak oceny bardzo dobre (spółdzielnie inwalidzkie, CIS/KIS i NGO) lub przeważają oceny dobre. Tylko w nielicznych spółdzielniach socjalnych, ZAZach i pojedynczych NGO oceniano kompetencje pracowników nisko. Oceny te są jednak bardziej krytyczne, gdy pytano nie o ogólne kompetencje związane ze specyfiką działalności, ale z wiedzą specjalistyczną, odnoszącą się do finansów i obowiązujących przepisów. Wprawdzie i średnie oceny są dobre, częściej jednak pojawiały się oceny niskie i rzadziej bardzo dobre. Tylko w jednej organizacji pozarządowej oceniono ten zakres kompetencji kadr nisko.

Tabela 17. Sytuacja organizacji – wiedza i kompetencje kadry związane ze specyfiką działalności

Sytuacja organizacji	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Bardzo dobra	50,0	16,7	14,3	50,0	54,2	48,3
Dobra	50,0	66,6	71,4	50,0	41,7	46,7
Zła	0,0	16,7	14,3	0,0	0,0	5,0
Bardzo zła	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Zdecydowana większość osób zatrudnionych w organizacji pozarządowej to osoby zatrudniane na otwartym rynku pracy – co piąty z obecnych pracowników NGO był osobą długotrwale bezrobotną. Na drugim krańcu lokują się spółdzielnie socjalne, które w większości opierają się na osobach długotrwale bezrobotnych lub osobach, które nie mają takiego statusu, ale były wyłączone z rynku pracy ze względu na uzależnienie od alkoholu (i terapię) lub pobyt w zakładzie karnym. Połowa osób zatrudnionych w CIS/KIS lub spółdzielniach inwalidzkich i nieco ponad połowa pracowników ZAZ była wcześniej długotrwale bezrobotna. Według deklaracji przedstawicieli ZAZ ponad połowa ich pracowników to osoby, które cierpią na chorobę psychiczną lub cierpią na upośledzenie umysłowe.

Tabela 18. Rodzaje sytuacji, w których znajdowały się osoby przed podjęciem pracy w organizacji*

Rodzaj sytuacji	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Osoby długotrwale bezrobotne	50,0	95,5	57,1	50,0	37,5	18,8
Osoby zwalniane z zakładów karnych	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osoby bezdomne (program wychodzenia z bezdomności)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osoby uzależnione od alkoholu (po zakończeniu psychoterapii)	0,0	5,0	0,0	8,3	0,0	1,6
Osoby chore psychicznie	0,0	0,0	57,1	0,0	0,0	3,1
Osoby uzależnione od narkotyków (po zakończeniu terapii)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Konsekwencją naboru pracowników jest postrzeganie własnej instytucji i to, czy ma ona – w ocenie badanych – charakter reintegracyjny. Tak widzą swoją rolę przede wszystkim CISy i KISy (100%), większość ZAZów, spółdzielni socjalnych i WTZ, ale już nie spółdzielni inwalidzkich lub organizacji pozarządowych.

Tabela 19. Charakter reintegracyjny organizacji

Organizacje reintegracyjne	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Tak, organizacja ma charakter reintegracyjny	0,0	63,6	75,0	100,0	60,0	9,1
Organizacja nie ma charakteru reintegracyjnego	0,0	36,4	25,0	0,0	40,0	90,9
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

3.1.3. Warunki działalności

Wprawdzie średnia ocena zasobów lokalowych, jakimi dysponuje badany podmiot, była dobra, ale zwraca uwagę, że część podmiotów funkcjonuje w złych warunkach. Tak oceniają swoją sytuację przedstawiciele 38,9% spółdzielni socjalnych, 42,9% ZAZów i 38,4% NGO. Z warunków lokalowych nie jest zadowolony co szósty przedstawiciel CISów/KISów i co czwarty przedstawiciel WTZ.

Tabela 20. Sytuacja organizacji – zasoby lokalowe

Sytuacja organizacji	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Bardzo dobra	50,0	0,0	0,0	41,7	21,7	18,3
Dobra	50,0	61,1	57,1	41,7	52,2	41,6
Zła	0,0	27,8	42,9	16,6	26,1	26,7
Bardzo zła	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	11,7
Nie dotyczy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Problemy z wyposażeniem tych lokali w sprzęt do bieżącej działalności częściej niż pozostali doświadczają NGO (26,6%), ZAZy (14,3%) i spółdzielnie socjalne (11,1%). Problem dostępu do łączności występuje niemal wyłącznie w NGO i dotyczy 23,3% z nich.

3.2. Otoczenie ekonomii społecznej z perspektywy JST

W większości gmin (91,2%) i powiatów (71,4%) nie funkcjonują instytucje wspierające podmioty ekonomii społecznej. Tylko w dwóch z badanych gmin ulokowany jest akredytowany ośrodek wsparcia ekonomii społecznej. W pozostałych gminach/powiatach jako instytucje wspierające PES wymieniano: ośrodki pomocy społecznej, urzędy pracy (3), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (1), stowarzyszenia (3): Leżajskie Stowarzyszenie Rozwoju, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych Gminy Lubaczów, Stowarzyszenie LGD Nowa Galicja, ośrodki kultury (1), urzędy gmin lub miast (3), lokalny fundusz pożyczkowy (1): Samorządowa Polska lub Miejską Radę Polityki Publicznej.

Tabela 21. Funkcjonowanie na terenie gminy/powiatu instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej

Instytucje wspierające	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=80)
Tak, na terenie gminy/powiatu funkcjonują instytucje wspierające podmioty ekonomii społecznej	28,6	8,8
Nie, na terenie gminy/powiatu brak instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej	71,4	91,2
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Mimo że liczba instytucji jest niewielka, a ich definicja dość swobodna, samorządowcy deklaruowali współpracę z nimi. Miała ona polegać głównie na podejmowaniu wspólnych działań na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej; organizacji konferencji, seminariów lub spotkań dyskusyjnych lub – rzadziej - wizyt studyjnych dotyczących ekonomii społecznych. Co czwarty przedstawiciel badanych gmin zadeklarował także prowadzenie wspólnych spotkań informacyjno-promocyjnych dla mieszkańców, w tym sześć gmin zadeklarowało wydanie publikacji na temat ekonomii społecznej.

Tabela 22. Działania organizowane przez jednostkę we współpracy z instytucją wspierającą ekonomię społeczną bądź innymi podmiotami w latach 2013-2015*

Organizowane działania	Starostwa Powiatowe (N=17)	Gminy (N=84)
Spotkania informacyjno-promocyjne dla mieszkańców	5,9	25,0
Spotkania informacyjno-promocyjne w szkołach	0,0	6,0
Publikacje na temat ekonomii społecznej	0,0	7,1
Konferencje, seminaria, spotkania dyskusyjne	23,5	17,9
Targi / forum ekonomii społecznej	5,9	3,6
Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej	47,1	40,5
Wizyty studyjne dotyczące ekonomii społecznej	17,6	16,7
Wspieranie procesów współpracy przedsiębiorstw społecznych	5,9	4,8
Inkubator przedsiębiorczości społecznej	-	2,4

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Samorządowcy z powiatów deklaruowali, że wspierają i promują ekonomię społeczną głównie we współpracy z urzędem pracy, samymi podmiotami ekonomii społecznej lub ośrodkami pomocy

społecznej. Co piąty przedstawiciel władz powiatowych zadeklarował, że współpraca prowadzona jest z samorządem lokalnym, odwrotną deklarację złożyła co trzecia z badanych gmin. Starostwa Powiatowe rzadziej współdziałają na rzecz rozwoju ekonomii społecznej z podmiotami działającymi ponadlokalnie (Urząd Marszałkowski, ROPS, RARR, media, uczelnie wyższe). Podobny obraz wynika z deklaracji przedstawicieli gmin – chociaż tu częściej deklarowano wskazywano jako partnera Urząd Marszałkowski i szkoły. Co piąta gmina i co szósty powiat przypisuje sobie inicjatywę podjęcia tej współpracy, w większości przypadków (odpowiednio 68,9% i 69%) inicjatywa leży raz po jednej a raz po drugiej (partnera) stronie.

Tabela 23. Współpraca z podmiotami w celu wspierania i promowania ekonomii społecznej

Nazwa podmiotu	Starostwa Powiatowe (N=17)	Gminy (N=84)
Urząd Gminy / Miasta	23,5	-
Starostwo Powiatowe	-	36,9
Urząd Marszałkowski	11,8	44,0
Urząd Pracy	41,2	54,8
Ośrodek Pomocy Społecznej	35,3	59,5
Podmioty ekonomii społecznej	41,2	29,8
Przedsiębiorcy	5,9	25,0
Media	17,6	16,7
Szkoły	11,8	35,7
Uczelnie wyższe	0,0	6,0
Klaster gospodarczy	0,0	2,4
Inne	5,9	3,6

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Przedstawiciele Starostw Powiatowych deklarowali, że obecnie współpraca ta ma charakter okazjonalny i służy głównie wymianie informacji lub (rzadziej) działaniom na rzecz społeczności lokalnej lub doradztwu. Chcieliby oni, żeby w przyszłości zmienił się profil współpracy na bardziej stałą, polegającą na wspólnym promowaniu ekonomii społecznej i działaniach na rzecz społeczności lokalnej oraz wspierania PES (np. przez podnoszenie kompetencji pracowników lub – w pojedynczych przypadkach – jakości zasobów technicznych PES, w ramach wspólnie realizowanych projektów).

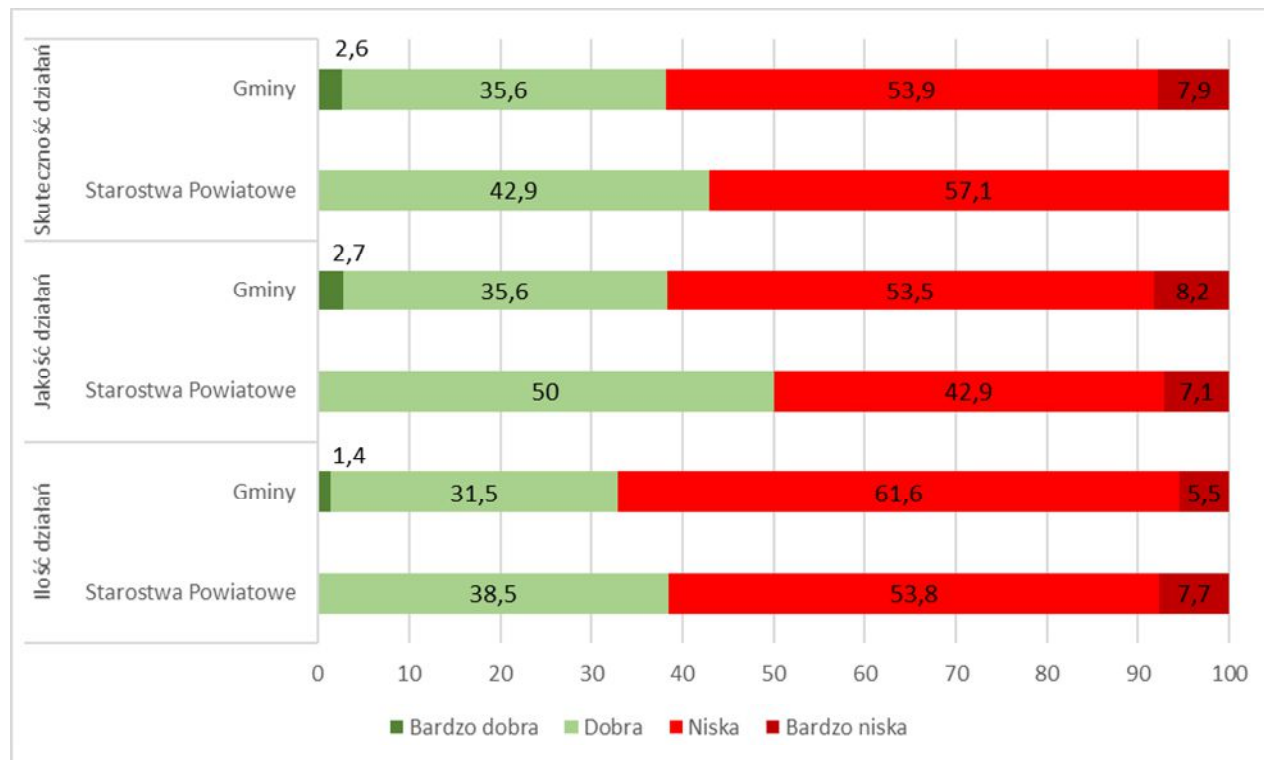
Przedstawiciele gmin obecną współpracę postrzegają podobnie, chociaż w tej grupie liczniejsze są działania służące promowaniu ekonomii społecznej, wspólne projekty, działania na rzecz podnoszenia kompetencji pracowników PES, a rzadsze doradztwo. Samorządowcy lokalni chętniej podejmowali by działania projektowe na rzecz wspierania PES, w tym służące wzmacniania ich zaplecza ludzkiego i technicznego. Chcieliby też, żeby w jeszcze większym stopniu współpraca ta miała pozytywne konsekwencje dla społeczności lokalnej.

Tabela 24. Aktualny, a oczekiwany profil współpracy*

Profil współpracy	Starostwa Powiatowe (N=17)		Gminy (N=84)	
	aktualny profil	pożądany profil	aktualny profil	pożądany profil
Wymiana informacji, wzajemne uczenie się	41,2	35,3	57,1	42,9
Promowanie ekonomii społecznej	5,9	47,1	20,2	25,0
Działania okazjonalne	41,2	0,0	33,3	11,9
Działania projektowe	11,8	35,3	22,6	31,0
Działania na rzecz społeczności lokalnej	29,4	35,3	42,9	54,8
Podnoszenie kompetencji pracowników	0,0	23,5	13,1	25,0
Podnoszenie jakości zasobów technicznych (dostęp do infrastruktury)	0,0	5,9	1,2	8,3
Pozyskiwanie dotacji od partnerów	11,8	11,8	8,3	16,7
Doradztwo	29,4	17,6	9,5	8,3
Inne	5,9	0,0	2,4	2,4

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Wykres 2. Ocena ilości, jakości i skuteczności działań wspierających sektor ekonomii społecznej w powiecie/gminie

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

3.3. Otoczenie ekonomii społecznej z perspektywy PES

Tylko część badanych podmiotów ekonomii społecznej korzystała z pomocy instytucji wspierających ekonomię społeczną. Najchętniej po taką pomoc zwracały się spółdzielnie socjalne (65% badanych), a najrzadziej ZAZy (28,6%). Rzadko z tego wsparcia korzystały także organizacje pozarządowe (39,1%). Gotowość i sposób korzystania z tych usług można wiązać z tym, jakie bariery dla funkcjonowania własnych organizacji dostrzegają badani i tym, czy pomoc oferowana przez OWES pozwala te bariery przełamać.

Tabela 25. Korzystanie ze wsparcia ze strony instytucji wspierających ekonomię społeczną

Wsparcie	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Tak, korzystaliśmy ze wsparcia	50,0	65,0	28,6	41,7	41,7	39,1
Nie, nie korzystaliśmy ze wsparcia	50,0	25,0	71,4	41,7	50,0	51,6
Nie wiem, nie pamiętam	-	10,0	-	16,6	8,3	9,4
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Powszechnie korzystano ze szkoleń – co trzecia z badanych podmiotów skorzystała z tej formy wsparcia i co druga ze spółdzielni socjalnych i inwalidzkich. Rzadziej korzystano z doradztwa ogólnego (z niego korzystały spółdzielnie socjalne, WTZ i pojedyncze CIS/KISy lub NGO), specjalistycznego (głównie z porad prawnych – ZAZy i NGO). Pojedyncze podmioty zwracały się do OWES w poszukiwaniu usług – częściej potrzebę taką wyrażali przedstawiciele NGO, spółdzielni socjalnych i WTZ.

Tabela 26. Formy wsparcia, z których korzystała organizacja*

Forma wsparcia	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Szkolenia	50,0	45,0	28,6	33,3	33,3	26,6
Doradztwo w zakresie założenia/ prowadzenia organizacji	0,0	35,0	0,0	8,3	12,5	4,7
Doradztwo prawne	0,0	20,0	14,3	0,0	0,0	9,4
Doradztwo biznesowe	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usługi prawne	0,0	30,0	0,0	0,0	4,2	3,1
Usługi księgowość	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0	10,9
Usługi marketingowe	0,0	30,0	0,0	0,0	4,2	14,1
Usługi lub doradztwo biznesowe – wsparcie w staraniach o środki zewnętrzne na działalność	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	6,3
Inne (audyt energetyczny, użytkowanie sprzętu)	50,0	10,0	0,0	0,0	0,0	7,8

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Ci, którzy korzystali z usług OWES oceniają jakość uzyskanej pomocy jako dobrą lub bardzo dobrą. Bardziej krytyczni byli w ocenach tylko przedstawiciele spółdzielni socjalnych oraz organizacji pozarządowych. To ważna wskazówka dotycząca poprawy adekwatności oferty OWES ze względu na to, że to właśnie te typy podmiotów chętniej niż pozostałe zwracają się do OWES i korzystają z większej liczby elementów oferty.

Tabela 27. Dostosowanie usług/szkoleń do potrzeb organizacji

Dostosowanie do potrzeb	Spół. inwalidów w (N=1)	Spół. Socjalna (N=13)	ZAZ (N=2)	CIS/KIS	WTZ (N=9)	NGO (N=36)
Bardzo dobre	0,0	23,1	0,0	50,0	22,2	25,0
Dobre	100,0	46,1	100,0	33,3	77,8	55,6
Niskie	0,0	23,1	0,0	16,7	0,0	13,9
Bardzo niskie	0,0	7,7	0,0	0,0	0,0	5,6
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Źródłem niższych ocen dostosowania usług OWES do potrzeb organizacji mógł być poziom przygotowania konsultantów do udzielenia im pomocy. Przedstawiciele spółdzielni socjalnych i NGO, którzy krytycznie oceniali dostosowanie oferty do potrzeb organizacji, jednocześnie dość nisko oceniali przygotowanie konsultantów OWES do udzielania im niezbędnej pomocy. Ogólnie, przeważają jednak oceny dobre kompetencji doradców OWES.

Tabela 28. Poziom przygotowania konsultantów instytucji wsparcia ekonomii społecznej do udzielania organizacji niezbędnej pomocy

Przygotowanie konsultantów	Spół. inwalidów (N=1)	Spół. Socjalna (N=13)	ZAZ (N=2)	CIS/KIS	WTZ (N=9)	NGO (N=32)
Bardzo dobry	0,0	23,1	0,0	50,0	33,3	25,0
Dobry	100,0	53,8	100,0	50,0	66,7	53,1
Niski	0,0	23,1	0,0	0,0	0,0	15,6
Bardzo niski	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

W przyszłości badani chcieliby korzystać z oferty OWES nieco inaczej niż robili to dotąd – dużym zainteresowaniem cieszyć się będą takie usługi jak doradztwo prawne, usługi marketingowe, usługi i doradztwo biznesowe. Z tych usług chętniej niż dotąd będą korzystały zwłaszcza CISy/KISy oraz organizacje pozarządowe i ZAZy. Spółdzielnie socjalne – które dotąd były pod tym względem najbardziej aktywne – deklarują podtrzymanie zainteresowania pomocą i jeszcze chętniej skorzystają z wszelkich form doradztwa i usług. Mniej aktywne pod tym względem będą WTZ – dla nich najważniejszą funkcją OWESów będzie możliwość zasięgnięcia porady prawnej, doradztwo w zakresie prowadzenia działalności oraz usługi marketingowe.

Jeśli wskazywano na inne potrzeby, które mogłyby zaspokajać OWESy, to byłyby to głównie szkolenia umożliwiające łatwiejsze zarządzanie podmiotem (tworzenie ofert, umów, wnioskowanie o środki zewnętrzne), szkolenia specjalistyczne związane ze specyfiką prowadzonej działalności (np. z zakresu przetwarzania danych osobowych, metody aktywizacji osób bezrobotnych) lub szkolenia pozwalające wzmocnić jakość kadr (szkolenia zawodowe, szkolenia umiejętności interpersonalnych, pozwalające na radzenie sobie z wypaleniem zawodowym, itp.). Tylko pojedyncze osoby formułowały inne potrzeby (np. potrzeba pomocy finansowej – dotacji, dofinansowania, grantu).

Tabela 29. Chęć skorzystania w przyszłości z oferowanych usług*

Forma wsparcia	Spół. inwalidów	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Szkolenia	0,0	45,0	0,0	25,0	33,3	48,4
Doradztwo w zakresie założenia/ prowadzenia organizacji	0,0	10,0	0,0	25,0	37,5	23,4
Doradztwo prawne	0,0	40,0	42,9	41,7	45,8	35,9
Doradztwo biznesowe	50,0	35,0	28,6	33,3	25,0	21,9
Usługi prawne	50,0	35,0	0,0	41,7	20,8	28,1
Usługi księgowo	0,0	45,0	0,0	41,7	29,2	37,5
Usługi marketingowe	100,0	40,0	42,9	41,7	37,5	34,4
Usługi lub doradztwo biznesowe – wsparcie w staraniach o środki zewnętrzne na działalność	50,0	45,0	42,9	41,7	29,2	48,4
Inne (szkolenia biznesowe, zawodowe, specjalistyczne)	0,0	5,0	0,0	8,3	0,0	3,1

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

3.4. Działania gmin i powiatów na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

W mniej niż połowie (47,1%) zbadanych powiatów powstały dokumenty uwzględniające rozwój ekonomii społecznej. Lepsza jest sytuacja w gminach, z których 69,1% ujęło ten obszar rozwoju w dokumentach. Kwestie najczęściej uwzględniano w strategiach rozwiązywania problemów społecznych (w 29,4% powiatów i 52,4% gmin) lub strategiach rozwoju powiatu lub gminy. Rzadziej rozwój ekonomii społecznej stawał się elementem innych dokumentów – w przypadku powiatów były to inne niż wymienione dokumenty strategiczne (np. Strategia Promocji Przedsiębiorczości), a w przypadku gmin także programy operacyjne (np. Miejski Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Program Współpracy Organizacjami Pozarządowymi).

Tabela 30. Rodzaj dokumentów uwzględniających w swoich zapisach rozwój ekonomii społecznej*

Strategie/programy	Starostwa Powiatowe	Gminy
Strategia rozwoju	29,4	41,7
Strategia rozwiązywania problemów społecznych	29,4	52,4
Inna strategia	5,9	2,4
Program lokalny	0,0	7,1
Inny akt prawa lokalnego	0,0	2,4
Nie dotyczy, brak dokumentu	52,9	30,9

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Umieszczenie zapisów o rozwoju ekonomii społecznej w programie współpracy z organizacjami pozarządowymi zgłosiło jedynie trzech przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, mimo że w większości powiatów (85,7%) i gmin (48,1%) przyjęto wieloletni program współpracy z organizacjami pozarządowymi. Należy przy tym podkreślić, że gminy, które deklarowały istnienie takich zapisów w swoich programach, operują raczej programami rocznymi współpracy i to w nich uwzględniano problem wspierania ekonomii społecznej.

Z wyjątkiem 12,8% gmin, wieloletnie programy współpracy z organizacjami pozarządowymi przyjmowano stopniowo od 2014 roku – starostwa powiatowe wyprzedzały pod tym względem gminy.

Tabela 31. Przyjęcie przez powiat/gminę wieloletniego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy i działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Przyjęcie programu	Starostwa Powiatowe	Gminy
Tak, przyjęliśmy program	85,7	48,1
Nie, nie przyjęliśmy programu	14,3	51,9
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Co trzecia jednostka samorządu lokalnego przewidywała w programie zlecenia usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej (odpowiednio w 28,6% powiatów i 34,6% gmin).

Tabela 32. Przewidywanie w programie program w 2015 r. zlecenia usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej

Założenia programu	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=78)
Tak, program przewidywał zlecenie usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej	28,6	34,6
Nie, program nie przewidywał zlecenia usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej	71,4	65,4
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

Znacznie gorzej samorządy terytorialne wypadają pod względem wdrażania pozostałych działań służących rozwojowi ekonomii społecznej. Tylko w jednym powiecie i jednej gminie zastosowano klauzule społeczne w postępowaniach o zamówienia publiczne.

Tabela 33. Prowadzenie przez powiat / gminę postępowania o zamówienie publiczne z zastosowaniem „klauzul społecznych” w 2015 r.

Zastosowanie „klauzul społecznych”	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=73)
Tak, powiat/gmina prowadził/a postępowanie o zamówienie publiczne z zastosowaniem „klauzul społecznych”	7,1	1,4
Nie, powiat/gmina nie prowadził/a postępowanie o zamówienie publiczne z zastosowaniem „klauzul społecznych”	92,9	98,6
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

W jednym powiecie i siedmiu gminach prawo dotyczące ekonomii społecznej wdrażano z uwzględnieniem partycypacji społecznej. W tych samych jednostkach powstało też partnerstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i tylko jedna gmina uczestniczyła w tworzeniu klastra w obszarze ekonomii społecznej.

Tabela 34. Wdrażanie partycypacji społecznej w procesie stanowienia prawa z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.

Partycypacja społeczna	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=77)
Tak, powiat/gmina wdrażał/a partycypację społeczną	7,1	9,1
Nie, powiat/gmina nie wdrażał/a partycypacji społecznej	92,9	90,9
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

Jednostki samorządu terytorialnego są dość bierne, jeśli chodzi o bezpośrednie promowanie ekonomii społecznej – w 2015 roku tylko w dwóch powiatach i w pięciu gminach zorganizowano spotkania informacyjne z zakresu ekonomii społecznej. W pojedynczych powiatach (2 powiaty) i gminach (5 gmin) prowadzono kampanie promujące podmiotów ekonomii społecznej jako realizatorów usług – głównie usług opiekuńczo-wychowawczych lub turystycznych.

Tabela 35. Kampania promocyjna dotycząca podmiotów ekonomii społecznej jako realizatorów usług prowadzona na terenie powiatu / gminy w 2015 r.*

Kampania promocyjna dotycząca usług	Starostwa Powiatowe	Gminy
Opiekuńczo-wychowawczych	11,8	6,0
W turystyce i agroturystyce	5,9	6,0
Innych świadczonych usług	5,9	1,2

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
 Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Działania te polegały:

- w przypadku usług opiekuńczo-wychowawczych na: *informowaniu o prowadzonych świetlicach, informowanie o poszukiwanych pracownikach, promowanie warsztatów terapii zajęciowej, spotkania okazyjne z mieszkańcami, składanie życzeń z okazji świąt, upublicznienie plakatów i ulotek o organizowanym biegu;*
- w przypadku usług w turystyce i agroturystyce na: *nieodpłatnym zamieszczeniu informacji o znajdujących się na terenie gminy gospodarstwach agroturystycznych (adresy, telefony, maile, itp.), organizacja maratonów kajakowych, promocja ekoturystyki, promocja walorów turystycznych gminy na spotkaniach, konferencjach, szkolenie kadr dla sektora turystycznego dla osób bezrobotnych*

W 10 gminach (i żadnym powiecie) tematykę ekonomii społecznej wprowadzono do szkół – były to spotkania w szkołach gimnazjalnych:

- Gimnazjum Błażowa – jesień 2015
- Gimnazjum im. A.Z. Sapiehy w Krasiczynie,
- Korczyzna-12.11.2015, temat spotkania: „Historia pieniądza i bankowości. Czy pieniądze są potrzebne?”.

Poza pojedynczymi jednostkami, nie organizowano spotkań informacyjnych ani szkoleń dla pracowników JST i ich jednostek organizacyjnych z zakresu ekonomii społecznej. Spotkania informacyjne zorganizowano w dwóch powiatach (było to łącznie 3 spotkania) oraz w sześciu gminach (w których odbyły się 22 spotkania)

Tabela 36. Organizowanie przez powiat/gminę spotkań informacyjnych dla władz samorządowych z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.

Spotkania informacyjne	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=77)
Tak, organizowaliśmy spotkania informacyjne z zakresu ekonomii społecznej	14,3	4,6
Nie, nie organizowaliśmy spotkań informacyjnych z zakresu ekonomii społecznej	85,7	95,4
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

Szkolenia zorganizowano w dwóch powiatach (3 szkolenia dla 55 osób) oraz w siedmiu gminach (9 szkoleń dla ponad 50 osób – w dwóch z badanych gmin nie udzielono informacji o wielkości grup szkolonych).

Tabela 37. Organizowanie przez powiat/gminę szkoleń z zakresu ekonomii społecznej dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych w 2015 r.

Szkolenia z zakresu ekonomii społecznej	Starostwa Powiatowe (N=14)	Gminy (N=79)
Tak, organizowaliśmy szkolenia z zakresu ekonomii społecznej	14,3	8,9
Nie, nie organizowaliśmy szkoleń z zakresu ekonomii społecznej	85,7	91,1
RAZEM:	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

Jednocześnie jednak deklarowano pomoc dla podmiotów ekonomii społecznej – miało jej udzielić 35,7% powiatów i 18,3% gmin.

Według deklaracji badanych przedstawicieli powiatów, było to głównie wsparcie organizacyjne, finansowe (przekazanie dotacji), ewentualnie działania promocyjne. Pomocą objęto 14 podmiotów ekonomii społecznej, w tym 8 spółdzielni socjalnych, 3 CISy, 1 KIS, 1 WTZ, 1 ZAZ oraz organizacje pozarządowe (których liczby nie podano w wywiadzie).

Tabela 38. Podmioty, którym została udzielona pomoc przez powiat w 2015 r. oraz rodzaj udzielonego wsparcia - powiaty

Nazwa podmiotu	Rodzaj udzielonego wsparcia
Spółdzielnia Socjalna „Magiczny Zakątek”	Refundacja części wynagrodzenia
Centrum Integracji Społecznej w Sanoku	Wsparcie finansowe - dotacja
Powiatowe Centrum Integracji Społecznej w Orzechówce	Pomoc przy organizacji jednostki
Spółdzielnia Socjalna „Bajkolandia”	Wsparcie organizacyjne, dotacje dla założycieli i osób przychodzących w trakcie funkcjonowaniem refundacja składek na ubezpieczenie społeczne
Warsztaty Terapii Zajęciowej (powiat łańcucki)	Wsparcie finansowe i organizacyjne
Spółdzielnia Socjalna „Wspólna”	Środki na przystąpienie do spółdzielni socjalnej
Spółdzielnia Socjalna „Dębnianka”	Wsparcie organizacyjne, dotacje dla założycieli i osób przychodzących w trakcie funkcjonowania, refundacja składek na ubezpieczenie społeczne
Zakład Aktywności Zawodowej (powiat łańcucki)	Wsparcie promocyjne
Spółdzielnia Socjalna „Magiczny Zakątek”	Prace interwencyjne na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy
Klub Integracji Społecznej (powiat łańcucki)	Wsparcie promocyjne
Spółdzielnia Socjalna „Pinokio”	Wsparcie organizacyjne, pomoc przy tworzeniu spółdzielni, refundacja składek na ubezpieczenie społeczne
Spółdzielnia Socjalna „Samarytanin”	Prace interwencyjne na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy
Organizacje pozarządowe	Wsparcie organizacyjne
Centrum Integracji Społecznej w Dąbrowie	Zatrudnienie wspierane na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym, refundacja świadczeń integracyjnych na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym
Spółdzielnia Socjalna (powiat łańcucki)	Wsparcie promocyjne, doradcze

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

W przypadku (liczniejszych) gmin, liczba podmiotów ekonomii społecznej była większa – 36 organizacji. Pomoc miała najczęściej charakter finansowy (udzielono dotacji), w czterech przypadkach podmiotowi ekonomii społecznej powierzono realizację zadania i w sześciu przypadkach użyczono lub udostępniono

na preferencyjnych warunkach lokal na potrzeby działalności podmiotu. Pomoc skierowano głównie do organizacji pozarządowych. Skorzystały z niej także dwa podmioty z sektora spółdzielczego.

Tabela 39. Podmioty, którym została udzielona pomoc przez powiat w 2015 r. oraz rodzaj udzielonego wsparcia - gminy

Nazwa podmiotu	Rodzaj udzielonego wsparcia
Caritas Diecezji Sandomierskiej	Finansowe, informacyjne, organizacyjne
Caritas Okręg Jasło	Dotacja
Fundacja Hipoterapii „Kucyk”	Finansowe
Inne stowarzyszenia	Dofinansowanie drobnych przedsięwzięć na rzecz społeczności lokalnych
Katolicki Klub Sportowy „Gaudium” Łężyny	Dotacja
Klasztor Św. Antoniego Paderewskiego (Franciszkanie)	Dotacja
Klub Sportowy „Nowy Dwór” Makowiska	-
Klub sportowy „Tempo” Nienaszów	Dotacja
Klub Sportowy „Wisłoka” Nowy Żmigród	Dotacja
Kluby sportowe	Finansowe
LSK Orzeł	Finansowe
MKS Ostoje	Finansowe
Organizacja pozarządowa	Finansowe
Parafialny oddział Akcji Katolickiej parafii Św. St. Biskupa Męczennika	Dotacja
Polski Komitet Pomocy Społecznej Stowarzyszenie Charytatywne Zarząd w Boguchwale	Powierzenie zadań
Polski Komitet Pomocy Społecznej ZM w Jaśle	Dotacja
Różne stowarzyszenia	Użyczenie powierzchni sal
Rzeszowskie Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta	Dotacja
Spółdzielnia Socjalna „Rozwój”	Zlecenie usług, udostępnienie pomieszczeń na siedzibę spółdzielni
Spółdzielnia Socjalna „Z duszą” Catering Katerynki	Wynajem pomieszczeń po preferencyjnych cenach, zlecenie usług cateringowych
Stowarzyszenie „Nasza Wola”	Nieodpłatne udostępnienie pomieszczeń
Stowarzyszenie „Przy Granicy”	Dotacja na realizację zadań z zakresu pożytku publicznego i wolontariatu
Stowarzyszenie „Przyszłość Dąbrówki”	Powierzenie realizacji zadania
Stowarzyszenie „Wspólnie dla Turzańska”	Dotacja na realizację zadań z zakresu pożytku publicznego i wolontariatu
Stowarzyszenie Artystyczno-Kulturalne „A propos”	Użyczenie lokalu
Stowarzyszenie KGW Gminy Nowy Żmigród	Dotacja, doradztwo
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Łupkowa i okolic	Dotacja na realizację zadań z zakresu pożytku publicznego
Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Edukacji w Powiecie Strzyżowskim i Rozwoju Młodych Talentów „Kopernik”	W trybie art. 19a
Stowarzyszenie Rodziców i Dzieci Niepełnosprawnych w Grodzisku Dolnym	Finansowe
Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne na Rzecz Rozwoju Wsi Szczawne –Kulaszne	Dotacja na realizację zadań z zakresu pożytku publicznego i wolontariatu
Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych Komańcza „Wilk”	Dotacja na realizację zadań z zakresu pożytku publicznego i wolontariatu
Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Oświatowych i Kulturalnych w Dąbrowicy	Finansowe
Towarzystwo Przeciwdziałania Uzależnieniom „Trzeźwa Gmina”	Nieodpłatne udostępnienie pomieszczeń
Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Czudeckiej	Finansowe
Towarzystwo Żeglugi Rzeczej „Cypel”	Powierzenie realizacji zadania
Związek Emerytów i Rencistów	Finansowe, informacyjne, organizacyjne

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Podmiotów ekonomii społecznej nie wspierano przez udzielanie pożyczek (w 2015 roku miało to miejsce w 1 gminie) ani przez udzielanie poręczeń (1 przypadek w 2015 roku). Jediną gminą, w której zastosowano oba te narzędzia wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej była gmina Żyraków w powiecie Dębickim. Niestety badany nie udzielił informacji na temat tego, jakiej organizacji udzielono pomocy w tych formach.

Barierami dla wspomagania rozwoju ekonomii społecznej z perspektywy jednostek samorządu terytorialnego są:

- bariery finansowe: brak środków finansowych [SP1, UG7, UG8, UG11, UG12];
- ograniczenia organizacyjne lub infrastrukturalne: „Nie zawsze jesteśmy w stanie pomóc, np. w wynajęciu lokalu” [SP1], „problemy lokalowe – aby udostępnić salę, trzeba ją mieć” [UG8];
- ograniczenia prawne lub formalne: „brak jednoznacznych przepisów, możliwość prawie dowolnej interpretacji” [SP1], „brak bezpośrednich wskazań dla roli samorządu” [UG1];
- biurokracja: „Jesteśmy w roli złego wujka, bo żądamy jakichś dokumentów absurdalnych od tych organizacji, ale jest wymóg, z którego też my jesteśmy rozliczani. To powoduje spadek zaufania do nas” [UG3];
- mentalne – przyzwolenia społecznego na rozwój ekonomii społecznej „nie można na tym zarobić, a raczej trzeba wspomóc i czasem to nie jest przekonujące” [SP2], „Sposób myślenia. Dalej uważa się, że PES są gorsze niż „normalne” przedsiębiorstwa” [UG5], „mieszkańcy myślą, dobrze jest, nie ruszajmy tego. Raz to jest odbierane pozytywnie, ale czasem są zarzuty, że (...) tu są marnotrawione pieniądze.” [UG13], „Mogą też być bariery mentalne otoczenia. Czasem mówi się, że dla takich osób, nic nie warto robić” [UG15];
- mentalne – „brak inicjatywy społecznej” [UG1], „u nas nikt z inicjatywą nie wystąpi” [UG2], „brak zdolności do współpracy między istniejącymi podmiotami” [UG4], „powielają działania” [UG4];
- bezradność i brak wiedzy w podmiotach ekonomii społecznej: „Nie mają informacji, gdzie pozyskać dodatkowe środki na działania” [UG4], „brak wiedzy w zakresie pozyskiwania i szukania środków” [UG12];
- brak wiedzy o specyfice ekonomii społecznej w samorządzie [UG9];
- położenie geograficzne – zbyt duża lub zbyt mała odległość od ośrodków centralnych w województwie („jesteśmy 10 km od Rzeszowa – pewne problemy nie ustąpią, łatwiej zorganizować rozwiązanie w Rzeszowie niż u nas” [UG2]).

Przedstawiciele samorządu formułowali kilka zaleceń zmian, z których większość jest w zasięgu ich możliwości działania (z wyjątkiem ostatniego z wymienionych). Samorządowcy sądzą, że dla rozwoju ekonomii społecznej potrzebne są takie działania jak:

- intensywne promowanie tego sektora [SP2], „praca nad świadomością i kampanią społeczną dotyczącą PES” [UG5];
- pomoc w zminimalizowaniu wysiłku biurokratycznego dla powstających i działających PES [UG3];
- mentoring dla powstających podmiotów: „Taką grupą ludzi ktoś musi się zająć. Taka opieka nad nimi, przynajmniej przez pierwszy okres trwania” [UG4];
- „wyszukiwanie i wspieranie liderów” [UG 10];
- „Spójny system przepisów, katalog zadań, rozdział środków finansowych” [SP1].

3.5. Działania Powiatowych Urzędów Pracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Żaden z badanych urzędów nie zadeklarował prowadzenia w 2015 roku działań promocyjnych na rzecz ekonomii społecznej. Działania Urzędów Pracy na rzecz rozwoju ekonomii społecznej wiążą się przede wszystkim z dofinansowywaniem działań podmiotów PES z sektora reintegracyjnego (52,4% badanych urzędów). Relatywnie częstym działaniem są też spotkania informacyjno-promocyjne (28,6%) i bezpośrednio informowanie osób bezrobotnych o zasadach działania takich podmiotów, zwłaszcza spółdzielni socjalnych lub bezpośrednio informowanie przedsiębiorców o zasadach zatrudniania osób niepełnosprawnych (28,6%). Rzadziej (14,5%) angażują się we wspieranie współpracy między przedsiębiorstwami, promowanie ekonomii społecznej na konferencjach lub seminariach (9,5%). Tylko pojedyncze urzędy pracy podejmują inne niż wymienione działania: szkolenia i doradztwo dla kadr PES (1 PUP) i wizyta studyjna (1 PUP).

Tabela 40. Działania na rzecz ekonomii społecznej podjęte przez Powiatowe Urzędy Pracy w województwie podkarpackim*

Działania na rzecz ekonomii społecznej	Procent wskazań
Spotkania informacyjno-promocyjne	28,6
Publikacje nt. ekonomii społecznej	0,0
Konferencje, seminaria, spotkania dyskusyjne	9,5
Targi ekonomii społecznej	0,0
Szkolenia i doradztwo dla kadr podmiotów ekonomii społecznej	4,8
Szkolenia i doradztwo dla kadr wspierających ekonomię społeczną	0,0
Wizyty studyjne	4,8
Identyfikacja nisz rynkowych do zagospodarowania przez PES	0,0
Wspieranie procesów współpracy przedsiębiorstw społecznych	14,3
Dofinansowywanie działań podmiotów ekonomii społecznej z sektora reintegracyjnego	52,4
Inne działania informacyjne	28,6

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Rozbieżność między deklaracją, że nie prowadzono działań promocyjnych i wskazania podejmowanych działań, które służą rozwojowi ekonomii społecznej, jak również wskazanie partnerów działań promocyjnych można rozumieć w taki sposób, że urzędy pracy nie prowadzą kampanii promocyjnych lub takich działań, które miałyby charakter spójnego programu promocyjnego, ale podejmują działania okazjonalne lub takie, które pośrednio wpływają na promocję tego sektora.

Działania, które mogą służyć promowaniu (wspieraniu) ekonomii społecznej podejmowane są we współpracy z ośrodkami pomocy społecznej (także zaangażowanymi w rozwój sektora reintegracyjnego ekonomii społecznej), samymi zainteresowanymi podmiotami oraz jednostkami samorządu terytorialnego, zwłaszcza z urzędami gmin i miast.

Niepokojące jest natomiast, że tylko pojedyncze urzędy współpracują w tym zakresie z instytucjami wspierającymi ekonomię społeczną (2) lub z Wojewódzkim Urzędem Pracy (2).

Inicjatywa tej współpracy pojawia się po obu stronach – 71,4% realizowanych działań to takie, które czasem włączane są przez PUP, a czasem przez partnera. Tylko jedna z badanych instytucji wyraźnie

wskazała na własną aktywność w tym zakresie, a 5 kolejnych, że inicjatywa zawsze jest po stronie partnera.

Tabela 41. Współpraca z podmiotami w zakresie promowania ekonomii społecznej*

Współpraca z podmiotami	Procent wskazań
Urząd Gminy / Miasta	42,9
Starostwo Powiatowe	33,3
Urząd Marszałkowski	4,8
Wojewódzki Urząd Pracy	14,3
Ośrodek Pomocy Społecznej	52,4
Podmioty ekonomii społecznej	52,4
Przedsiębiorcy, klastry	9,5
Media	0,0
Szkoły	0,0
Uczelnie wyższe	0,0
Ośrodki wspierające ekonomię społeczną/instytucje wspierające ekonomię społeczną	14,3

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Dzisiaj współpraca dotyczy w szczególności wymiany informacji i wzajemnego uczenia się – badani sądzą, że ta forma jest potrzebna i powinna być utrzymana także w przyszłości (52,4%). Obecne działania mają charakter okazjonalny (38,1%), a pożądanym jest, aby miały charakter bardziej systematyczny działań projektowych lub planowanych działań na rzecz społeczności lokalnej. Część badanych chciałaby także, aby w przyszłości współpraca dotyczyła obszarów, które obecnie są nieobecne – diagnozowania ekonomii społecznej, określania i rekomendowania kierunków jej rozwoju, budowanie partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej (1) lub pozyskiwania dotacji na prowadzenie działań promocyjnych (1).

Tabela 42. Profil współpracy służącej promowaniu ekonomii społecznej*

Profil współpracy	Obecnie	Sugerowany
Wymiana informacji, wzajemne uczenie się	66,7	52,4
Działania okazjonalne	38,1	4,8
Działania projektowe	19,0	14,3
Działania na rzecz społeczności lokalnej	14,3	28,6
Podnoszenie kompetencji pracowników	23,8	47,6
Pozyskiwanie dotacji od partnerów na działania promujące ekonomię społeczną	0,0	4,8
Doradztwo	14,3	4,8
Opracowywanie diagnoz na temat ekonomii społecznej	0,0	14,3
Określanie/rekomendowanie kierunków rozwoju ekonomii społecznej w regionie	0,0	19,0
Inne	9,5	4,8

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Urzędy pracy chciałyby natomiast zrezygnować z doradztwa na rzecz PES. Obecnie taką usługę we współpracy z innymi instytucjami świadczą 3 PUPy – dwa z nich gotowe byłyby z tego zrezygnować. Być może to sygnał, że urzędy pracy same zyskują kompetencje do tego, aby takie usługi oferować samodzielnie. W prawie połowie (9) z badanych urzędów w 2015 roku zatrudniona była osoba przeszkolona w zakresie ekonomii społecznej.

Tabela 43. Zatrudnianie osób przeszkolonych w zakresie ekonomii społecznej, przygotowanych do przekazywania informacji z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.

Osoby ds. ekonomii społecznej	Procent wskazań
Tak, zatrudniona była taka osoba	42,9
Nie, nie zatrudnialiśmy takiej osoby	57,1
RAZEM:	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Liczba osób o odpowiedniej wiedzy i przygotowaniu do informowania o ekonomii społecznej zatrudnionych w badanych urzędach w 2015 roku wahała się od 1 (w 4 urzędach) do 5 (1 urząd). Urząd z największą obsadą kadrową przygotowaną w interesującej nas dziedzinie ma przełożenie na sposób działania w związku z rozwojem ekonomii społecznej – Urząd inicjuje współpracę z podmiotami ekonomii społecznej, polega ona na wymianie informacji i doradztwie. Ten urząd jest zainteresowany podtrzymaniem doradztwa dla PES jako przedmiotu swojej aktywności w oparciu kadry, których kompetencje nadal chce podwyższać.

Tabela 44. Liczba zatrudnionych osób przeszkolonych w zakresie ekonomii społecznej, przygotowanych do przekazywania informacji z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.

Liczba zatrudnionych osób (N=9)	Procent wskazań
1 osoba	19,2
2 osoby	9,6
3 osoby	9,6
5 osób	4,8

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Dość niepokojące jest, że żaden z badanych urzędów pracy nie korzystał w 2015 roku z pomocy WUP w związku z przygotowaniem pracowników do informowania o ekonomii społecznej. W części z nich, nie widziano takiej potrzeby – w trzech z tych urzędów w 2015 roku zatrudniono osobę przeszkoloną w zakresie ekonomii społecznej. Na większą uwagę być może zasługuje to, że – zdaniem 9 z badanych urzędów – WUP w 2015 roku nie miał oferty takich szkoleń lub były one trudno dostępne (np. tylko dla pojedynczych osób).

Tabela 45. Powody niekorzystania z pomocy ze strony WUP

Powody	Procent wskazań
Nie było takich szkoleń	42,9
Nie było takiej potrzeby	42,9
Szkolenia były trudno dostępne	9,6

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Rola Powiatowych Urzędów Pracy, poza wskazywanymi wcześniej możliwymi działaniami promocyjnymi i świadczeniu usług (szkoleniowych i doradczych dla podmiotów ekonomii społecznej) polega także na wspieraniu finansowym działań z zakresu reintegracji. Łącznie na ten typ wsparcia w 2015 roku PUPy przekazały 1 717 398,18 zł. Największy udział w tej kwocie miały refundacje świadczeń reintegracyjnych osób uczestniczących w działaniach PES (1 217 612, 82 zł) przyznawane przez sześć z badanych urzędów. Najczęstszym typem działań było finansowanie części wynagrodzeń członków spółdzielni socjalnej (13 urzędów). Najrzadszym – dotacje na tworzenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej. Na ogół urzędy podejmują działania kompleksowe, tj. łączą różne formy wsparcia. Zdarzają się jednak i takie przypadki, gdy urząd podejmuje tylko jeden z wymienionych rodzajów wsparcia – odnosi się to zwłaszcza do refundacji świadczeń reintegracyjnych.

To właśnie wsparcie finansowe na tworzenie i rozwój podmiotów ekonomii społecznej przedstawiciele PUP uznawali za najważniejszy instrument pomocy oraz narzędzie na rzecz trwałości podmiotów ekonomii społecznej, jaką oferują reprezentowane przez nich urzędy [PUP1, PUP2].

Tabela 46. Działania z zakresu reintegracji zawodowej i społecznej osób wykluczonych w 2015 r.

Rodzaj działań/wsparcia	Liczba wskazań	Liczba podmiotów/osób	Wartość
Dotacje udzielone osobom fizycznym na tworzenie spółdzielni socjalnych	1	5	75 000,00 zł
Dotacje na przystąpienie nowego członka do spółdzielni socjalnej	1	1	11 827,00 zł
Refundacje świadczeń reintegracyjnych osób uczestniczących w działaniach PES	6	46	299 121,05 zł
		10	78 355,07 zł
		304	265 111,80 zł
		617	537 841,23 zł
		24	25 200,00 zł
		15	11 983,22 zł
RAZEM:		1016	1 217 612,82 zł
Finansowanie części wynagrodzeń członków spółdzielni socjalnych	13	7	29 574,61 zł
		12	33 186,82 zł
		3	3 313,80 zł
		5	8 000,00 zł
		5	1 772,06 zł
		5	13 926,56 zł
		3	20 097,36 zł
		1	9 500,00 zł
		1	17 200,00 zł
		1	30 209,59 zł
		1	10 587,16 zł
		5	15 191,50 zł
		1	3 336,00 zł
RAZEM:		50	195 895,46 zł
Inne (refundacja pracodawcy składek ZUS, zatrudnienie wspierane, świadczenia integracyjne dla uczestników zajęć CIS)	4	1	7 000,00 zł
		1	22 803,79 zł
		1	166 259,11 zł
		1	21 000,00 zł
RAZEM:		4	217 062,90 zł

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

3.6. Działania uczelni wyższych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej

Inny jest charakter działań uczelni wyższych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Te skupiały się na prowadzeniu badań oraz publikacjach na temat tego działu gospodarki, organizacji konferencji, seminarium lub spotkania dyskusyjnego, tworzeniu bazy wiedzy na ten temat i udostępnianiu jej przez wprowadzenia problematyki ekonomii społecznej na kursy dydaktyczne (choć żadna z badanych uczelni nie prowadzi kierunków kształcenia związanych z ekonomią społeczną). Żadna z badanych uczelni nie angażowała się natomiast aktywne działania na rzecz ekonomii społecznej (doradztwo, szkolenia, wizyty studyjne, inkubator przedsiębiorczości społecznej, tworzenie partnerstwa na rzecz rozwoju ekonomii społecznej).

Wydaje się też, że mimo deklaracji prowadzenia badań procesów w zakresie ekonomii społecznej (1 uczelnia), nie miały one charakteru wdrożeniowego, bowiem w żadnej z badanych uczelni nie identyfikowano nisz rynkowych dla PES, nie opracowywano także ekspertyz na temat efektów ekonomiczno-społecznych wynikających ze wspierania PES. Wniosek ten zyskuje potwierdzenie w deklaracjach, co do tematyki prowadzonych badań.

Badania dotyczyły potencjału społecznego i kulturowego województwa w kontekście ekonomii społecznej (1 uczelnia) – badanie zakończono publikacją w 2013 roku. Drugi temat badań, jaki się pojawił w badaniach naukowych to diagnoza stanu zasobów i potencjału podmiotów ekonomii społecznej – prowadzona na 1 uczelni i skutkująca łącznie 8 publikacjami, w tym 2 w 2015 roku (były to zarazem jedyne publikacje, o które wzbogaciła się baza wiedzy na temat ekonomii społecznej). W 2015 roku nie ukazała się żadna monografia dotycząca podkarpackiej ekonomii społecznej.

W wywiadach indywidualnych zwracano jednak uwagę, że tematyka ekonomii społecznej pojawia się w publikacjach z zakresu polityki społecznej i problemów społecznych lub będących efektem konferencji poświęconych nierównościom społecznym [UNI2].

Oczekiwano, że podejmowane działania przyniosą korzyści samej uczelni, to jest spowodują, że rozwijane będą nowe kierunki badawcze, a kształcenie będzie lepiej dostosowane do potrzeb rynku pracy. Jednocześnie jednak wyrażano nadzieję, że takie zaangażowanie w proces rozwoju ekonomii społecznej pozwoli uczelni wywierać silniejszy wpływ na kierunek rozwoju regionu.

Tam, gdzie to było niezbędne, działania prowadzono z partnerami – urzędem pracy lub ośrodkiem pomocy społecznej. Były to działania okazjonalne, których celem było albo działanie na rzecz społeczności lokalnej albo pozyskanie dotacji na działania promujące ekonomię społeczną. Przedstawiciele uczelni chcieliby, żeby w przyszłości działania były bardziej systematyczne i miały charakter wspólnych projektów na rzecz społeczności lokalnej.

Badane uczelnie nie posiadają umowy o współpracy w zakresie upowszechniania ekonomii społecznej, ani nie należą do klastra ekonomii społecznej.

4. Określenie poziomu współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi podmiotami

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Z jakimi podmiotami współpracują PES?	CAWI	PES
Kto inicjuje tę współpracę?	CAWI	PES
Na czym polega współpraca PES z innymi podmiotami?	CAWI	PES
Jakie są potrzeby PES w zakresie współpracy? Które z nich nie są obecnie realizowane? Dlaczego?	CAWI	PES

4.1. Podmioty, z którymi współpracują PES

Większość podmiotów ekonomii społecznej wykazuje duży poziom aktywności we współpracy z innymi podmiotami. Badane podmioty różnią się jednak znacząco pod względem tego, z kim współpracują. Takie podmioty jak ZAZy, CISy, KISy, ale także spółdzielnie inwalidzkie szczególnie chętnie współpracują z samorządem. Pod tym względem odróżniają się Zakłady Aktywności Zawodowej, które chętniej niż pozostałe podmioty współpracują z regionalnym samorządem niż z samorządem lokalnym. Z kolei, KISy/CISy i WTZ częściej niż pozostali i częściej niż z pozostałymi podmiotami współpracują z urzędem pracy lub ośrodkiem pomocy społecznej. Przedsiębiorcy (ale już niekoniecznie ich klastry) to potencjalni partnerzy ZAZów, KISów, CISów i WTZ oraz spółdzielni inwalidzkich – rzadziej natomiast spółdzielni socjalnych lub organizacji pozarządowych. Należy wiązać to z jednej strony z prowadzoną przez część PES działalnością gospodarczą, a z drugiej z tym, że przedsiębiorcy stają się naturalnym partnerem procesu aktywizacji (lub rehabilitacji) zawodowej. Zwraca uwagę, że najrzadziej partnerem dla PES stają się uczelnie wyższe – chociaż współpracuje z nimi co trzeci CIS/KIS, WTZ lub organizacja pozarządowa.

Tabela 47. Współpraca z podmiotami

Nazwa podmiotu	Spół.*	Spół. Socjalna*	ZAZ*	CIS/KIS*	WTZ*	NGO*
Urząd Gminy / Miasta	100,0	35,0	57,1	91,7	87,5	87,5
Starostwo Powiatowe	100,0	25,0	57,1	50,0	91,7	67,2
Urząd Marszałkowski	50,0	15,0	85,7	41,7	50,0	48,4
Urząd Pracy	100,0	50,0	57,1	83,3	83,3	40,6
Ośrodek Pomocy Społecznej	-	25,0	28,6	91,7	91,7	50,0
Inne podmioty ekonomii społecznej	-	30,0	42,9	58,3	33,3	32,8
Przedsiębiorcy	100,0	45,0	71,4	75,0	66,7	53,1
Media	-	10,0	14,3	50,0	58,3	68,8
Szkoły	-	30,0	42,9	50,0	66,7	62,5
Uczelnie wyższe	-	10,0	-	33,3	29,2	39,1
Klaster gospodarczy	50,0	20,0	14,3	8,3	-	4,7
Inne	-	-	-	25,0	-	7,8

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Innymi partnerami działań stają się dla CIS/KIS Podkarpacka Wojewódzka Komenda Ochotniczego Hufca Pracy (1), stowarzyszenie (1). Szerzej partnerów działań poszukują organizacje pozarządowe, stawały się nimi: instytucje kultury (2), Koła Gospodyń Wiejskich (1), Straż Pożarna (1), parafia rzymskokatolicka (1), ROPS (1), PFRON (1).

W badaniu pojawiła się także odosobniona wypowiedź reprezentanta spółdzielni socjalnej, według którego reprezentowany podmiot nie ma żadnych partnerów („z nikim nie współpracujemy, nikt nie traktuje nas poważnie”).

Najbardziej aktywne w pozyskiwaniu partnerów swoich działań są ZAZy. Wysoki poziom aktywności przypisują sobie także spółdzielnie inwalidzkie oraz organizacje pozarządowe – połowa z nich deklaruje, że to one inicjują współpracę, a pozostałe, że inicjatorem bywają one lub partner. Tylko przedstawiciel spółdzielni socjalnej zadeklarował, że to partner był inicjatorem współpracy (był nim klaster gospodarczy).

Tabela 48. Inicjowanie współpracy z podmiotami

Podmiot inicjujący współpracę	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Nasza organizacja	50,0	37,5	57,1	33,3	30,4	50,0
Partner	-	6,3	-	-	-	-
Nie ma reguły, czasem inicjatywa jest z jednej, a czasem z drugiej strony	50,0	56,3	42,9	66,7	69,6	50,0
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016.

4.2. Charakter współpracy PES z innymi podmiotami

Współpraca z innymi podmiotami najczęściej polega na podejmowaniu wspólnych działań na rzecz lokalnej społeczności (53,9%), realizacji wspólnych projektów (47,1%) lub działań o charakterze okazjonalnym (43,6%), wymianie informacji (37,8%), rzadziej promowaniu ekonomii społecznej lub budowaniu zaplecza dla PES – kadrowego lub finansowego. Najrzadziej współpraca wiąże się z korzystaniem z doradztwa lub wsparciu przez zwiększanie dostępu do infrastruktury.

Tabela 49. Profil obecnie prowadzonej współpracy z podmiotami*

Profil współpracy	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO	RAZEM
Wymiana informacji, wzajemne uczenie się	50,0	25,0	42,9	66,7	41,7	23,4	37,8
Promowanie ekonomii społecznej	-	35,0	28,6	58,3	33,3	12,5	29,9
Działania okazjonalne	-	25,0	-	25,0	58,3	40,6	43,6
Działania projektowe	100,0	20,0	14,3	33,3	33,3	46,9	47,1
Działania na rzecz społeczności lokalnej	-	45,0	14,3	41,7	45,8	56,3	53,9
Podnoszenie kompetencji pracowników	50,0	-	28,6	25,0	16,7	17,2	20,6
Podnoszenie jakości zasobów technicznych (dostęp do infrastruktury)	-	-	14,3	-	4,2	3,1	4,1
Pozyskiwanie dotacji od partnerów	50,0	5,0	14,3	-	4,2	25,0	20,4
Doradztwo	-	5,0	14,3	16,7	8,3	1,6	7,1

*Procent w kolumnach nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016.

Badane podmioty różnią się jednak pod względem tego, jakie działania podejmują we współpracy z innymi instytucjami. Najbardziej różnorodne działania podejmują organizacje pozarządowe oraz WTZ i ZAZy oraz podmioty zajmujące się integracją społeczną (CIS, KIS). Działania promujące ekonomię

społeczną podejmują z partnerami najczęściej CISy i KISy (taką formę współpracy zadeklarowało aż 58,3% z nich). Co trzeci WTZ, ZAZ lub spółdzielnia socjalna także podejmuje tego rodzaju przedsięwzięcia. Najmniej aktywne pod tym względem są organizacje pozarządowe – co ósma z badanych NGO promuje ekonomię społeczną razem z innymi podmiotami. Zastępują natomiast ten typ działań, akcjami na rzecz społeczności lokalnej (są pod tym względem najbardziej aktywne wśród badanych). Organizacje pozarządowe są też najbardziej aktywne, jeśli chodzi o realizację projektów wymagających partnerów. Są też aktywne w podejmowaniu działań okazjonalnych, ale pod tym względem wyróżniają się zwłaszcza WTZ, one też wyróżniają się ze względu na działania na rzecz społeczności lokalne. Pozostałe badane PES skupiają się we współpracy z innymi zwłaszcza na wymianie informacji z innymi podmiotami, chociaż dodatkowo ZAZy i KISy/CISy chętniej niż pozostali podejmują współpracę, dzięki której rosną kompetencje ich pracowników, chętniej też niż pozostali korzystają z doradztwa (lub szkolenia przez) partnerów.

4.3. Potrzeby PES w zakresie współpracy

W porównaniu z tym, jak dziś wygląda współpraca z innymi instytucjami, podmioty ekonomii społecznej chciałyby, aby w przyszłości większy był w nich udział takich działań, które bezpośrednio wpływałyby na ich zasoby: wiedzy (więcej wymiany informacji i doradztwa) oraz techniczne (zwiększanie dostępu do infrastruktury). Chętniej realizowałyby projekty. Badani oczekiwali natomiast, że te formy współpracy zastąpiłyby część działań okazjonalnych lub działań na rzecz społeczności lokalnej.

Jedynie spółdzielnie inwalidzkie nie zmieniłyby niczego w sposobie dotychczasowej współpracy z innymi podmiotami. Przedstawiciele spółdzielni socjalnych jako jedyni zredukowałyby znacząco działania na rzecz promowania ekonomii społecznej, a ZAZów – działania na rzecz społeczności lokalnej.

Tabela 50. Pożądany profil współpracy*

Profil współpracy	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO	RAZEM
Wymiana informacji, wzajemne uczenie się	50,0	40,0	57,1	75,0	58,3	39,1	53,5
Promowanie ekonomii społecznej	-	20,0	28,6	75,0	50,0	10,9	31,5
Działania okazjonalne	-	15,0	-	25,0	50,0	14,1	24,1
Działania projektowe	100,0	25,0	14,3	25,0	33,3	45,3	47,1
Działania na rzecz społeczności lokalnej	-	30,0	-	41,7	41,7	50,0	48,6
Podnoszenie kompetencji pracowników	50,0	20,0	42,9	16,7	-	17,2	21,9
Podnoszenie jakości zasobów technicznych (dostęp do infrastruktury)	-	15,0	-	8,3	12,5	10,9	14,7
Pozyskiwanie dotacji od partnerów	50,0	30,0	14,3	-	4,2	29,7	29,5
Doradztwo	-	10,0	14,3	8,3	4,2	7,8	10,5

*Procent nie sumuje się w kolumnach do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

5. Identyfikacja problemów i kluczowych barier rozwoju sektora ekonomii społecznej

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jakiego rodzaju bariery i problemy utrudniają rozwój PES?	CAWI IDI	PES
Jakie są bariery wewnętrzne: zasoby kadrowe, kompetencyjne, organizacyjne?	CAWI IDI	PES
Jak są one obecnie przewyżczone? Czy podejmowane są jakieś środki zaradcze, jakie? Z jakim skutkiem? Z czyją pomocą?	CAWI IDI	PES
Jakie są bariery w otoczeniu: jakość instytucji wspierających, dostęp do zaplecza finansowego, technicznego, rozwiązania prawne, ekonomiczne, koniunktura na rynku?	CAWI IDI	PES

Uśredniony obraz PES pozwala sądzić, że największą barierą dla ich działalności jest ograniczony dostęp do środków zewnętrznych (lub niedopasowanie środków do kosztów prowadzonej działalności [NGO4]). Jest to bariera zwłaszcza dla organizacji pozarządowych, wskazywały na nią także zbadane spółdzielnie, zarówno socjalne, jak i inwalidzkie. Dla spółdzielni socjalnych problemem są także warunki lokalowe i techniczne – podobnie dla ZAZów i spółdzielni inwalidzkich, dla których, oprócz złej koniunktury rynkowej lub konieczność konkurowania na coraz bardziej wymagającym rynku [SI1] i coraz większe różnice w poziomie inwestowania w firmę, wpływające na jakość oferty [SI2], w środowisku coraz bardziej nowoczesnej konkurencji [SI2] to najważniejsze przeszkody dla działania. Organizacje pozarządowe, częściej niż pozostałe podmioty doświadczają ograniczeń organizacyjnych lub związanych z zasobami kompetencyjnymi swoich kadr i z trudnością ich pozyskania (zwłaszcza wobec ograniczonych możliwości finansowych).

Przedstawiciele WTZ główne bariery dla swoich działań wiążą z warunkami technicznymi i finansowymi dla swoich działań, ale wskazywano tu także na „nieprecyzyjne przepisy prawne dotyczące WTZ, zwłaszcza ‘umiejscowienie na mapie’ instytucji wspierających osoby niepełnosprawne” [WTZ1]. Jedną z trudności są zapisy decydujące o tym, jak wydawane są środki WTZ („Nie możemy z własnych środków przeprowadzić remontów. Nawet jeśli mamy środki, to nie możemy ich przeznaczyć na nic innego niż integracja. Nawet, jak pozyskamy środki na kiermaszach wytworów osób z WTZ” [WTZ2]). Brak zainteresowania wśród odbiorców działań (choć wskazywany dość rzadko) można wiązać m.in. z brakiem „wsparcia lokalnych przedsiębiorców w rehabilitacji zawodowej” [WTZ3].

Inaczej problemy definiują KISy i CiSy – dla nich są to zwłaszcza niskie zainteresowanie wśród odbiorców działań i niska motywacja do zmiany podopiecznych: „spotykamy się często z opiniami, że to nam bardziej zależy na tym, żeby osoba pracowała niż jej samej” [CIS]. Fakt niskiej motywacji, ale także braku nawyków podstawowych, niezbędnych na rynku pracy (jak np. „dyscyplina pracy, posłuszeństwo” [CIS]) powoduje, że proces aktywizacji jest bardzo długi, a to z kolei ma wpływ na koszt całego procesu i trudności w sfinansowaniu go.

Często wskazywano jednak także na inne bariery – odległość od głównych ośrodków, odległość od potencjalnego miejsca zatrudnienia, co w połączeniu ze słabo rozwiniętą komunikacją, ale także obniżoną mobilnością podopiecznych, ma skutkować ograniczeniem skuteczności prowadzonych działań.

Podobnie, jak w WTZ, również w CIS wskazywano na to, że część zapisów prawnych blokuje możliwości działania. Przykładem takiej regulacji miałyby być te odnoszące się do finansowania składki zdrowotnej, ta odprowadzana jest przez ośrodek pomocy społecznej, który może ponosić koszty tylko dla osób zamieszkałych w danej gminie – wyklucza to, zdaniem badanych osób – możliwość aktywizacji osób bezdomnych [CIS]. Podobną trudność dostrzegała także część z badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych [NGO3].

Tabela 51. Najważniejsze bariery dla prowadzenia działalności*

Rodzaj bariery	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO	RAZEM
Ograniczenia wewnątrz organizacji: zasoby kompetencyjne, organizacyjne	-	10,0	-	-	12,5	26,6	23,7
Warunki prowadzenia działań: problemy lokalowe, techniczne	50,0	45,0	42,9	25,0	29,2	29,7	42,0
Ograniczony/utrudniony dostęp do środków zewnętrznych	100,0	40,0	-	25,0	33,3	45,3	51,5
Brak wsparcia ze strony samorządu	50,0	25,0	14,3	16,7	12,5	18,8	25,5
Brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia (szkoleń, doradztwa)	-	10,0	-	16,7	8,3	15,6	16,8
Brak zainteresowania wśród odbiorców działań	-	15,0	-	58,3	8,3	7,8	17,7
Zła koniunktura na rynku	100,0	20,0	42,9	-	8,3	10,9	19,8
Niska motywacja do zmiany podopiecznych	-	5,0	14,3	41,7	-	6,3	14,0
Inne	-	10,0	14,3	58,3	20,8	15,6	21,2

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Większość badanych podmiotów deklaruje, że podejmują one działania, które mają przezwyciężyć te bariery. Zależnie od profilu i celu działalności mają one nieco inny wymiar. W przypadku spółdzielni inwalidzkich, socjalnych i ZAZów aktywnie szukają rozwiązań, które poprawią jakość ich funkcjonowania (zwiększenie liczebności i kompetencji kadr, starania o środki na poprawę warunków lokalowych i technicznych), ale także takich, które służą wzbudzeniu zainteresowaniu odbiorców i pozwolą na przełamanie impasu ekonomicznego – wprowadzanie nowych produktów, rozszerzanie oferty usług, reklama własnych usług produktów. Nieco inną strategię przyjmują KISy, CISy i WTZ, ale też częściowo ZAZy – tutaj akcent przesunięty został na promowanie ekonomii społecznej, zwiększenie świadomości efektów działania PES wśród potencjalnych odbiorców działań, samodzielne poszukiwanie nowych partnerów działań. KISy i CISy dodatkowo wprowadzają działania motywujące podopiecznych do korzystania z ich oferty. Mają temu służyć zarówno typowe działania motywacyjne (spotkania z doradcami zawodowymi, psychologiem), ale także rozszerzenie aktywizacji o sferę społeczną i kulturową – organizowanie zajęć kulturalnych, edukacyjnych, spotkań rodzinnych i innych form integracyjnych, które sprzyjają poczuciu włączenia społecznego.

Tabela 52. Działania podejmowane przez organizacje mające na celu pokonanie barier

Rodzaj pokonywanej bariery	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ
Ograniczenia wewnątrz organizacji: zasoby kompetencyjne, organizacyjne		Szkolenia	Wnioski o zwiększenie liczby pracowników z niepełnosprawnością (ROPS i WUP)		
Warunki prowadzenia działań: problemy lokalowe, techniczne	Szukamy inwestorów zewnętrznych	Próba pozyskiwania środków z zewnątrz; Poszukiwanie dofinansowania do rozbudowy zakładu			Dobudowa do budynku

Rodzaj pokonywanej bariery	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ
Ograniczony/ utrudniony dostęp do środków zewnętrznych	Składanie wniosków o dofinansowanie z UE	Staramy się pisać i składać jak największą liczbę projektów z przeznaczeniem dla osób niepełnosprawnych		Aplikowanie w ogłaszanych konkursach, grantach	Wyszukujemy konkursy i składamy wnioski Współpraca z Urzędem Miasta
Brak wsparcia ze strony samorządu				Umowy z innymi gminami	Współpraca z ROPS, ZAZ i promocja produktu lokalnego
Brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia					
Brak zainteresowania wśród odbiorców działań	Poszukiwanie nowych klientów do współpracy nowych wyrobów	Rozszerzanie oferty Współpraca z pracodawcami	Działania informacyjne Promocja ZAZ	Próbujemy szukać partnerów Wycieczki do innych CISów i KISów Podnoszenie standardów jakości produktów i usług Kontakty bezpośrednie z przedsiębiorcami Udział w targach i wystawach	Angażujemy się w organizację różnych akcji i kampanii mających na celu promowanie ekonomii społecznej promocje Sami szukamy partnerów do współpracy Promowanie naszych działań i inicjatyw w mediach Poprawa społecznego postrzegania osób niepełnosprawnych
Zła koniunktura na rynku	Poszukiwanie nowych klientów	Reklama produktów i usług Zmiana dotychczasowego profilu działalności	Monitorowanie otwartego rynku		
Niska motywacja do zmiany podopiecznych				Imprezy rodzinne, wycieczki, zabawa choinkowa dla dzieci Stosowanie zachęt, np. działania kulturalno-integracyjne	

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016.

Badane podmioty ekonomii społecznej nie są w pokonywaniu barier osamotnione – sięgają po wsparcie innych instytucji i organizacji. Spółdzielnie inwalidzkie zwracają się przede wszystkim do Urzędu Pracy, samorządu lokalnego (gmina, miasto, powiat), ewentualnie do przedsiębiorców, ich zrzeszeń lub instytucji otoczenia biznesu. Badane spółdzielnie socjalne bazują na pomocy urzędu pracy, przedsiębiorców lub innych podobnych do nich podmiotach oraz na jednostkach samorządowych. ZAZy sięgają po pomoc samorządu lokalnego lub regionalnego. CISy i KISy szukają sposobów na pokonanie barier wspólnie z urzędem gminy lub miasta, ośrodkiem pomocy społecznej lub urzędem pracy. Ale, podobnie jak WTZ, szukają także pomocy we współpracy z wszystkimi dostępnymi dla nich podmiotami, zarówno lokalnymi, jak i tymi działającymi w skali regionu. Relatywnie rzadko sięgają jedynie po wsparcie ze strony ośrodka wsparcia ekonomii społecznej, inkubatorów lub innych instytucji wspierających rozwój ekonomii społecznej. Nie można wiązać tego wyłącznie z peryferyjną lokalizacją (odległością od instytucji wspierających), ponieważ jednocześnie szukają pomocy w Urzędzie Marszałkowskim, położonym centralnie dla regionu. Jednocześnie chętniej niż pozostałe podmioty podejmują współpracę z mediami, co można wiązać z potrzebą wykorzystywania komunikatów medialnych dla promowania samego przedsięwzięcia, jak i jego wyników. WTZ, podobnie jak pozostałe podmioty, najchętniej szukają pomocy w samorządzie lokalnym i regionalnym oraz wśród przedsiębiorców, rzadziej natomiast w urzędzie pracy, ośrodku pomocy społecznej. Wreszcie, organizacje pozarządowe, wprawdzie też korzystają wsparcia samorządu lokalnego (z pomocy urzędu gminy lub miasta korzysta połowa z badanych NGO, a co trzeci z pomocy starostwa powiatowego), ale chętnie zwracają się po pomoc do przedsiębiorców, lokalnych instytucji (szkoły, biblioteki, dom kultury) lub do samych mieszkańców społeczności, w której działają.

Tabela 53. Podmioty oferujące wsparcie organizacji w pokonywaniu przeszkód/barier*

Nazwa podmiotu	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Urząd Gminy / Miasta	50,0	10,0	28,6	91,7	58,3	51,6
Starostwo Powiatowe	50,0	10,0	-	33,3	45,8	31,3
Urząd Marszałkowski	-	5,0	28,6	25,0	25,0	17,2
Urząd Pracy	100,0	30,0	-	75,0	20,8	18,8
Ośrodek Pomocy Społecznej	-	5,0	-	83,3	20,8	14,1
Inne podmioty ekonomii społecznej	-	15,0	14,3	41,7	12,5	12,5
Przedsiębiorcy	50,0	15,0	14,3	41,7	29,2	31,3
Klaster gospodarczy	50,0	5,0	-	16,7	4,2	6,3
Media	-	5,0	-	33,3	12,5	20,3
Szkoły	-	-	-	16,7	12,5	21,9
Uczelnie wyższe	-	-	-	16,7	4,2	6,3
Mieszkańcy społeczności lokalnej	-	10,0	14,3	16,7	12,5	23,4
Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej	-	10,0	-	8,3	16,7	7,8
Inkubator	50,0	5,0	-	8,3	4,2	1,6
Inny punkt wsparcia lokalowego, technicznego, organizacyjnego dla podmiotów ekonomii społecznej	-	-	-	8,3	4,2	-
Inne	-	5,0	-	16,7	12,5	9,4

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Najważniejsze potrzeby podmiotów ekonomii społecznej to potrzeby finansowe, potrzeba wsparcia ze strony samorządu lokalnego oraz potrzeby związane z warunkami prowadzenia działalności, zwłaszcza z warunkami lokalowymi. Te pierwsze (potrzeby finansowe) mają jednak różną naturę zależnie od typu podmiotu – ZAZy, WTZ oraz NGO potrzebują środków finansowych na bieżącą działalność. Pozostałe typy podmiotów zwracają uwagę raczej na to, że potrzebne są im dodatkowe środki na finansowanie swoich przedsięwzięć i projektów. ZAZy częściej niż pozostali (ponad połowa z badanych podmiotów tego typu) wskazują, że potrzebują wsparcia ze strony samorządu – można przyjąć, że miałyby ono pozwolić przede wszystkim na poprawę warunków lokalowych, jak i na finansowanie bieżącej działalności oraz wspieranie w staraniach o zwiększanie zbytu.

Tabela 54. Najważniejsze potrzeby organizacji*

Rodzaj potrzeb	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Finanse na bieżącą działalność	-	45,0	71,4	41,7	62,5	68,8
Finanse na przedsięwzięcia i projekty	100,0	70,0	14,3	50,0	41,7	64,1
Kursy, szkolenia, doradztwo dla pracowników, wolontariuszy, członków	100,0	15,0	14,3	50,0	50,0	23,4
Usługi prawne, księgowe, marketingowe	-	30,0	14,3	-	4,2	23,4
Wsparcie ze strony samorządu	-	35,0	57,1	33,3	22,2	26,6
Potrzeby lokalowe	-	25,0	42,9	33,3	29,2	23,4
Potrzeby sprzętowe	100,0	15,0	14,3	33,3	16,7	20,3

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Wśród potrzeb wymieniano także (jako „inne” niż zdefiniowane przez badaczy) potrzebę zatrudnienia dodatkowych lub lepiej przygotowanych osób. Obecnie kompetencje pracowników oceniane są jako dobre (z wyjątkiem WTZ i NGO, w których przeważają oceny bardzo dobre nad ocenami dobrymi i niższymi). Niżej niż w pozostałych podmiotach oceniano kompetencje pracowników ZAZów (takie same proporcje ocen pozytywnych i negatywnych). W zdecydowanej większości tych podmiotów podejmowane są działania zaradcze służące podnoszeniu kompetencji zespołu pracowników.

Tabela 55. Poziom przygotowania pracowników do powierzanych im zadań

Poziom przygotowania	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Bardzo dobry	-	42,1	16,7	41,7	73,9	56,9
Dobry	100,0	52,6	33,3	58,3	26,1	39,2
Niski	-	5,3	33,3	-	-	3,9
Bardzo niski	-	-	16,7	-	-	-
RAZEM:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Wśród podejmowanych działań służących podnoszeniu kompetencji zespołu dominowały szkolenia zewnętrzne, uzupełniane przez szkolenia i spotkania wewnątrz. Znacznie rzadziej traktowano spotkania z partnerami jako formę podnoszenia kompetencji – taką funkcję pełniły one częściej w podmiotach aktywizacji zawodowej i społecznej (ZAZy, CISy/KISy, WTZ). Te organizacje, które nastawione są na integrację społeczną (CIS/KIS, WTZ) częściej korzystały także z wyjazdów studyjnych jako formy dokształcania kadr. W tych podmiotach sięgano także po mniej standardowe metody podnoszenia kompetencji – udział w sieciach organizacji, przygotowywanie wystaw, spotkań

integracyjnych, ale także studia podyplomowe (1) lub audyt zewnętrzny wskazujący na zakresy braków (1).

Tabela 56. Rodzaj podejmowanych działań mających podnieść kompetencje zespołu pracowników*

Rodzaj działań	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Szkolenia	100,0	65,0	85,7	91,7	79,2	53,1
Spotkania wewnętrzne	100,0	75,0	71,4	33,3	79,2	43,8
Spotkania z partnerami	-	35,0	42,9	41,7	45,8	20,3
Wyjazdy studyjne	-	40,0	14,3	66,7	50,0	20,3
Inne	-	10,0	-	25,0	12,5	6,3

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Najwięcej czasu na podnoszenie kompetencji pracowników poświęciły spółdzielnie socjalne (prawie 56 godzin na osobę), organizacje pozarządowe (46 godzin), CIS/KIS (ponad 26 godzin). Najmniej czasu na szkolenie pracowników (o relatywnie niskich kompetencjach) przeznaczyły ZAZY.

Tabela 57. Średnia liczba godzin szkoleń przypadających na 1 osobę

Szkolenia	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Liczba godzin na osobę	-	55 h 45 min.	5 h 20 min.	26 h 15 min.	7 h 30 min.	46 h

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Badani oceniali, że zaspokojenie wskazywanych tu potrzeb pozwoliłoby zwiększenie skali działań (spółdzielnie pracy, socjalne, CIS/KIS, NGO) i zarazem objęcia działaniami większej (lub nowej) grupy osób. W przypadku spółdzielni socjalnych oraz organizacji pozarządowych miałyby to także wpłynąć na możliwość podejmowania działań na rzecz społeczności lokalnej. Miałyby to być efekt większej swobody działania, z lepszym wykorzystaniem potencjału pracowników.

Tabela 58. Zmiany, po zaspokojeniu potrzeb

Obszar zmiany	Spół.	Spół. Socjalna	ZAZ	CIS/KIS	WTZ	NGO
Skala działań organizacji	100,0	50,0	14,3	50,0	25,0	60,9
Typ podejmowanych działań	-	25,0	14,3	16,7	33,3	34,4
Możliwość działania na rzecz społeczności lokalnej	-	65,0	42,9	25,0	29,2	50,0
Możliwość objęcia działaniami większej liczby osób	50,0	50,0	57,1	41,7	29,2	39,1
Inne zmiany	-	10,0	14,3	33,3	20,8	6,3

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PES), Toruń 2016

Dla co trzeciej organizacji pozarządowej i co trzeciego WTZ zaspokojenie potrzeb umożliwiłoby zmianę typu podejmowanych działań: włączenie nowych usług, w tym usług socjalnych.

6. Identyfikacja potrzeb w zakresie usług społecznych oraz kierunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jaką rolę pełnią PES w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej?	CAWI IDI	JST PUP
Od czego zależy skuteczność reintegracji społecznej i zawodowej w ramach PES?	CAWI IDI	JST PUP
Co utrudnia proces reintegracji? - cechy PES - motywacja i kompetencje osób podlegających reintegracji - działania wspierające PES i osoby w reintegracji - klimat makrospołeczny i ekonomiczny	CAWI IDI	JST PUP

Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego rozpoznają potrzeby podmiotów ekonomii społecznej głównie na spotkaniach informacyjnych (64,7% starostw powiatowych i 47,6% samorządów gmin). Rzadziej praktykowane jest konsultowanie działań samorządów z tymi podmiotami, których one dotyczą – to praktyka 29,4% badanych starostw i 34,5% gmin. Co piąty z samorządów rozpoznaje potrzeby PES w konsultacjach z innymi podmiotami. Tylko wyjątkowo stosowane są inne metody rozpoznawania tych potrzeb – co 10 gmina badała potrzeby PES, a pojedyncze samorzady nawiązały bezpośredni dialog z takimi podmiotami.

Być może to forma rozpoznawania potrzeb powoduje, że przedstawiciele samorządu widzą je inaczej niż same podmioty ekonomii społecznej. Reprezentanci samorządu wskazywali przede wszystkim na ograniczenia wewnątrz PES, problemy związane z niskim zainteresowaniem odbiorców ich działań oraz ograniczony dostęp do środków zewnętrznych (innych niż środki samorządu lokalnego). Tylko nieliczni wskazywali na to, że barierami dla działalności PES może być wsparcie oferowane przez lokalny samorząd (9,5% gmin) lub warunki lokalowe (na które może mieć wpływ lokalna władza).

Tabela 59. Najważniejsze bariery dla działalności podmiotów ekonomii społecznej w regionie według samorządu*

Bariery	Starostwa Powiatowe	Gminy
Ograniczenia wewnątrz organizacji: zasoby kompetencyjne, organizacyjne	35,3	33,3
Warunki prowadzenia działań: problemy lokalowe, techniczne	11,8	15,5
Ograniczony, utrudniony dostęp do środków zewnętrznych	35,3	27,4
Brak wsparcia ze strony samorządu	0,0	9,5
Brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia (szkoleń, doradztwa)	17,6	15,5
Niechęć do korzystania z oferowanego wsparcia	5,9	16,7
Brak zainteresowania wśród odbiorców działań	23,5	39,3
Zła koniunktura na rynku	5,9	8,3
Niedoskonałe przepisy prawne	11,8	11,9
Brak współpracy z innymi podmiotami	17,6	7,1
Niska motywacja do zmiany podopiecznych w sektorze reintegracyjnym	11,8	17,9

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-JST), Toruń 2016

Z kolei, przedstawiciele powiatowych urzędów pracy pytano o nieco inny aspekt funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Przedstawiciele urzędu wskazywali na to, jakie mogą być bariery dla procesu reintegracji, który jest celem części podmiotów ekonomii społecznej. Według badanych do

najważniejszych barier reintegracji należy niska motywacja zmiany wśród osób, do których kierowane jest wsparcie (13 wskazań), co przy jednoczesnej niskiej atrakcyjności finansowej ekonomii społecznej (10) i niskiej akceptacji otoczenia (3), rodzajem powierzanych obowiązków (3) i wymuszeniu samodzielności przez ograniczony dostęp do szkoleń i doradztwa (1) może prowadzić do postrzegania proponowanych działań jako nieatrakcyjnych. Z drugiej strony, wskazywano też, że barierą jest sam model organizacji podmiotu ekonomii społecznej (w tym sposób tworzenia i zasady działania takich podmiotów) oraz czynniki zewnętrzne – procesy makrospołeczne, makroekonomiczne lub polityczne (jak wprowadzenie programu „Rodzina 500+”).

Tabela 60. Bariery utrudniające proces reintegracji

Bariery procesu reintegracji	Procent wskazań*
Model organizacji podmiotu ekonomii społecznej	23,8
Rodzaj powierzanych zadań/zakres obowiązków osoby reintegrowanej	14,3
Niska atrakcyjność finansowa	47,6
Brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia (szkoleń, doradztwa)	4,8
Niechęć do korzystania z oferowanego wsparcia – niska motywacja zmiany	61,9
Niska akceptacja zmiany w otoczeniu społecznym osoby reintegrowanej	14,3
Niewłaściwe/nietrafne działania wspierające ze strony PES dla osoby reintegrowanej	4,8
Zmiany makrospołeczne lub makroekonomiczne (np. wprowadzenie nowych rozwiązań socjalnych dla osób wykluczonych)	28,6
Inne (uregulowania prawne)	4,8

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Wydaje się, że w ocenie przedstawicieli urzędów pracy bariery te są bardzo znaczące - tak należy ocenić ich ocenę, że wpływ ekonomii społecznej na rozwiązywanie problemów osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy jest na ogół mały (to ocena 15 z 21 badanych).

Tabela 61. Ocena wpływu ekonomii społecznej na rozwiązywanie problemów osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Stopień wpływu	Procent wskazań
Bardzo duży wpływ	0,0
Duży wpływ	14,3
Mały wpływ	71,4
Bardzo mały wpływ	14,3
RAZEM:	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Potwierdzenie tej oceny znajdujemy także w podzielanej przez większość Powiatowych Urzędów Pracy (14) opinii, że skuteczność działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej jest mała. Przekonanie o dużej skuteczności tych działań, wyrażającej się w tym, że duża część osób uczestniczących w procesie reintegracji zostaje włączona w jego wyniku w rynek pracy podzielały 3 urzędy. Dwa z nich to urzędy, w których zatrudnieni są specjaliści ds. ekonomii społecznej, w których podnoszone są kompetencje pracowników w tej dziedzinie i aktywne we współpracy na rzecz rozwoju tego działu gospodarki w powiecie (także inicjujący tę współpracę). Trzeci z tych urzędów – odwrotnie –

podejmuje działania na rzecz ekonomii społecznej okazjonalnie, nie zatrudnia specjalistów w tej dziedzinie i nie inwestuje w kompetencji swoich pracowników. Jedyną łączącą je cechą jest, że w konsekwencji swojego przekonania o skuteczności działań reintegracyjnych jest gotowość do wsparcia finansowego tych procesów.

Tabela 62. Ocena skuteczności działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej

Skuteczność działań	Procent wskazań
Bardzo duża, większość osób zostaje włączona na rynek pracy	0,0
Duża, duża część osób zostaje włączona na rynek pracy	14,3
Mała, tylko niewielka część osób zostaje włączona na rynek pracy	66,7
Bardzo mała skuteczność	19,0
RAZEM:	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

7. Porównanie działalności infrastruktury wsparcia w regionie

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jakie są różnice pomiędzy poszczególnymi OWES pod względem: - adekwatności działań do potrzeb PES - skuteczności działań rzeczniczych - ilości i jakości działań szkoleniowych i doradczych - skuteczności w promowaniu powstawania PES (mierzonych liczbą PES powstałych/wspieranych w ramach realizowanych projektów)	CAWI	OWES JST PES

W województwie podkarpackim w latach 2009-2015 realizowano łącznie 21 projektów służących wzmocnieniu sektora ekonomii społecznej (działanie 7.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki). Projekty te realizowało łącznie 12 podmiotów, z których trzy stały się liderami OWES. W 2016 roku przyznano akredytację czterem Ośrodkom Wspierania Ekonomii Społecznej, których liderami są: Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Rzeszowie, Podkarpacka Agencja Konsultingowo Doradcza Sp. z o.o., Fundacja Akademia Obywatelska oraz – nie będący wcześniej operatorem projektu – Caritas Archidiecezji Przemyskiej.

W badaniu zgodziły się wziąć udział jedynie dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, które w 2016 roku uzyskały akredytację. Różnią się one zakresem działań, jakie podejmowały w 2015 roku. Oba ośrodki organizowały spotkania informacyjno-promocyjne, konferencje i seminaria, ale tylko w jednym z nich towarzyszyła temu publikacja nt. ekonomii społecznej. To ten ośrodek (OWES1) podejmował więcej działań promocyjnych, w tym zorganizował targi/forum ekonomii społecznej, prowadził też działania animacyjno-doradcze na rzecz utworzenia nowego CIS w województwie podkarpackim. Drugi z badanych ośrodków wprawdzie podejmował mniej działań promocyjnych, za to intensywniej angażował się w bezpośrednie wspieranie podmiotów ekonomii społecznej – kształcąc ich kadry lub doradzając im w działaniu, prowadząc inkubator przedsiębiorczości społecznej oraz identyfikując nisze rynkowe, które mogą być zagospodarowane przez PES.

Tabela 63. Działania na rzecz ekonomii społecznej podjęte w 2015 r.

Rodzaj działania	OWES 1	OWES 2
Spotkania informacyjno-promocyjne	Tak	Tak
Publikacje nt. ekonomii społecznej	Tak	Nie
Konferencje, seminaria, spotkania dyskusyjne	Tak	Tak
Targi/forum ekonomii społecznej	Tak	Nie
Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej	Tak	Tak
Szkolenia i doradztwo dla kadr podmiotów ekonomii społecznej	Nie	Tak
Szkolenia i doradztwo dla kadr wspierających ekonomię społeczną	Tak	Nie
Wizyty studyjne	Tak	Nie
Identyfikacja nisz rynkowych do zagospodarowania przez PES	Nie	Tak
Wspieranie procesów współpracy przedsiębiorstw społecznych	Nie	Tak
Inkubator przedsiębiorczości społecznej	Nie	Tak
Inicjowanie tworzenia funduszy wzajemnych przez podmioty	Nie	Nie
Inne	Tak	Nie

*Można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź

Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

Obie badane instytucje planują rozszerzenie swoich działań. W OWES1 planowane jest wprowadzenie usług szkoleniowych (szkolenia zawodowe) i doradztwa oraz wprowadzenie możliwości operowania dotacjami na tworzenie nowych podmiotów lub tworzenie miejsc pracy w istniejących już podmiotach. Z kolei OWES2, oferujący już usługi szkoleniowe i doradcze, planuje uzupełnić ofertę o usługi księgowe oraz – podobnie jak OWES1 – zaoferować wsparcie finansowe dla podmiotów ekonomii społecznej.

Być może różnica w typie podejmowanych działań ma wpływ na ocenę tego, na ile oferowane usługi odpowiadają potrzebom podmiotów ekonomii społecznej – w OWES koncentrującym się na działaniach promocyjnych oceniano tę adekwatność jako dobrą, w OWES, który bezpośrednio współpracuje z podmiotami jako bardzo dobrą. Inaczej oceniane są też w związku z tym kompetencje konsultantów zatrudnionych w OWES – konsultanci w OWES 1 mają dobre, a w OWES 2 bardzo dobre przygotowanie. Należy przy tym pamiętać, że ci pierwsi mają mniej okazji do udzielania pomocy PES ze względu na profil działań instytucji. Oceny OWES formułowane są na podstawie prowadzonych ewaluacji.

Oba badane ośrodki prowadzą szeroką współpracę, z niemal wszystkimi istotnymi dla rozwoju ekonomii społecznej podmiotami, z wyjątkiem szkół oraz uczelni wyższych. Z uczelniami współpracuje tylko OWES1, zapewne przy organizacji seminariów i konferencji oraz przygotowaniu publikacji. Nie ma reguły, co do tego, kto podejmuje inicjatywę współpracy.

W obu przypadkach współpraca dotyczy działań promujących ekonomię społeczną lub polega na wymianie informacji, ale w pierwszym ośrodku (OWES1) jest to działanie projektowe, a w drugim – okazjonalne. Oczekiwany profil współpracy jest nieco inny – obie organizacje chciałyby realizować działania projektowe (zmiana dla OWES2), ale także działać na rzecz społeczności lokalnej. Mniejszą wagę przypisywano by (w OWES 2) do działań promocyjnych, natomiast w tym ośrodku chętnie we współpracy z innymi podmiotami wprowadzono by nieistniejące jeszcze rozwiązania, np. sieć franczyzową ekonomii społecznej.

Według własnych deklaracji, oba ośrodki podejmują starania rozpoznawania potrzeb podmiotów ekonomii społecznej. OWES1 sięga przy tym po bardziej różnorodne metody, mimo że dotąd mniej aktywnie wspierał wprost te podmioty. OWES2 swoje rozpoznania opiera wyłącznie na konsultacjach z innymi podmiotami – swoimi partnerami.

Tylko jedna z badanych organizacji zgodziła się udzielić informacji o rezultatach swoich działań (być może dlatego, że rezultaty nie odnosiły się do działań promocyjnych) – OWES2. Według deklaracji badanych w 2015 roku 60 osób i 50 podmiotów otrzymało wsparcie w ramach projektu od początku jego realizacji.

Ta sama organizacja jako jedną z barier dla działalności PES, obok ograniczeń wewnątrz organizacji oraz warunków technicznych prowadzenia działalności, wskazuje utrudniony dostęp do środków zewnętrznych. Tłumaczy to chęć uzupełnienia swojej oferty o ten typ pomocy.

Ciekawe, że OWES1, który sam do tej pory realizował ograniczoną ofertę usług szkoleniowych i doradczych dla podmiotów ekonomii społecznej, wskazuje jako jedną z barier ich działalności brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia (szkoleń i doradztwa). Upatrywano tutaj także barier w postaci braku wsparcia ze strony samorządu.

Wskazywane tu bariery w obu organizacjach postrzegane są jako zagrażające dalszemu funkcjonowaniu podmiotów ekonomii społecznej. Wydaje się, że w OWES2 podejmowane (i planowane) działania trafniej opowiadają na potrzeby podmiotów ekonomii społecznej.

Tabela 64. Bariery dla działalności podmiotów ekonomii społecznej w regionie

Bariery dla podmiotów ekonomii społecznej	OWES1	OWES2
Ograniczenia wewnątrz organizacji: zasoby kompetencyjne, organizacyjne	Tak	Tak
Warunki prowadzenia działań: problemy lokalowe, techniczne	Nie	Tak
Ograniczony/utrudniony dostęp do środków zewnętrznych	Nie	Tak
Brak wsparcia ze strony samorządu	Tak	Nie
Brak dostępu do wysokiej jakości wsparcia (szkoleń, doradztwa)	Tak	Nie
Niechęć do korzystania z oferowanego wsparcia	Nie	Nie
Brak zainteresowania wśród odbiorców działań	Nie	Nie
Zła koniunktura na rynku	Nie	Nie
Niedoskonałe przepisy prawne	Nie	Nie
Brak współpracy z innymi podmiotami	Nie	Nie
Niska motywacja do zmiany podopiecznych w sektorze reintegracyjnym	Nie	Nie

*Procent nie sumuje się do 100, ponieważ można było wskazać więcej niż 1 odpowiedź
Źródło: Opracowanie własne, Toruń 2016

8. Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych

Pytanie badawcze	Metoda	Źródło informacji
Jaka jest przeciętna żywotność PES?	DR	Baza PES
Jak oceniana jest trwałość działań reintegracyjnych w ramach PES?	CAWI IDI	JST PUP
Od czego zależy to, jak długo funkcjonują PES?	CAWI	PES OWES
Jakie plany formułują PES, co do długości funkcjonowania?	IDI	PES
Jaka jest podstawa tych planów? Czy uwzględnia realia ekonomiczne?	IDI	PES OWES

Najwcześniej w regionie powstały warsztaty terapii zajęciowej – najstarsze już w 1994 roku. Średni wiek obecnie funkcjonujących warsztatów to 15,3 lata. Nieco później zaczęły powstawać zakłady aktywności zawodowej (najstarszy z obecnie istniejących w 2003 roku) – średni wiek ZAZów to 7,5 roku. Młodsze są CISy, powstające od 2008 roku (średni wiek to 4,8 roku) i KISy, powstające od 2012 roku (średni wiek to 4,7 lat). Średni wiek spółdzielni socjalnych to ok. 3 lat – najstarsza spółdzielnia socjalna powstała w 2005 roku (2). Najintensywniej liczba spółdzielni socjalnych rosła w roku 2012 (27 spółdzielni socjalnych) i 2013 roku (23 spółdzielnie socjalne).

O to, jak będzie wyglądała sytuacja konkretnych organizacji za kilka lat oraz jak będzie zmieniał się cały sektor ekonomii społecznej pytano zarówno przedstawicieli podmiotów, jak i instytucji z ich otoczenia.

W opinii przedstawiciela OWES sektor ekonomii społecznej będzie się dynamicznie rozwijał w kolejnych latach – według tych szacunków powstaną nowe miejsca pracy (ok. 500), nowe stowarzyszenia i fundacje. Zmienić się ma też sposób funkcjonowania PES przez wprowadzenie możliwości prowadzenia działalności odpłatnej – „sektor obywatelski zacznie się ekonomizować”. Ta opinia tylko częściowo znajduje odzwierciedlenie w wypowiedziach przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (przywołanych niżej). Z perspektywy OWES, o trwałości samych podmiotów decyduje zasięg ich działań – „większość ma zasięg lokalny i one są najbardziej trwałe” [OWES].

Według przedstawicieli jednostek samorządu lokalnego podmioty ekonomii społecznej są na ogół trwałe, głównie dzięki determinacji tych jednostek do finansowania takich instytucji. Często jest jednak opinia, że bez wsparcia samorządu w postaci finansowej („bez dofinansowania w formie dotacji nie mogli by funkcjonować” [UG2]), kadrowej („wymagało to odpowiednich osób, które angażują się w zarządzanie” [UG6]) lub symbolicznej („jeśli będą pokazywani jako ci, za którymi stoi autorytet gminy to się uwiarygadniają, a potem to już sami pracują na siebie” [UG4]) i merytorycznego wkładu w kształt podmiotu i jego działań („My prosimy, wymuszamy pewne działania. Gdybyśmy nie dawali bodźca w postaci prośby i zachęty finansowej, nie wiem, czy ich [stowarzyszeń] działalność nie zamknęłaby się w działalności komercyjnej” [UG 12]).

Przedstawicielom podmiotów ekonomii społecznej łatwiej było formułować plany krótkoterwałe – z perspektywą 2-3 letnią – niż dalekosiężne (co będzie za 5-10 lat). Formułowane wizje przyszłości można pogrupować na kilka kategorii:

- niepewne, nie wiadomo, co będzie:

- „Nie jestem w stanie odpowiedzieć. Możemy mieć wizje, ale muszą one być przekute na prawo, którego nie stanowią.” [WTZ1];
- „Nie wybiegam myślami tak daleko w przyszłość. Jedyne co mogę powiedzieć, że za rok będziemy istnieć. Szans nie dawali nam żadnych. I tak mamy sukces.” [SS1];
- „Planujemy zorganizować zebranie, aby określić, czy będziemy działać dalej. Na zebraniu zdecydujemy. Spróbujemy rozszerzyć działalność o tłumaczenia z różnych języków. Chcemy aby

SS zajęła się powadzeniem kursów języka migowego. Jeśli się nie uda – likwidacja SS i przekazanie majątku do PSG.” [SS3];

- konserwatywne – będzie tak jak teraz, nic się nie zmieni lub zmiany nie będą radykalne, zarówno jeśli to pozytywne (sytuacja organizacji jest stabilna), jak i gdy jest to cecha negatywna (organizacja nie radzi sobie);

- „Będzie tak jak teraz.” [WTZ1];

- „Lepiej niż teraz, że dalej będziemy organizacją pozarządową, a dopiero potem urzędem. Mam nadzieję, że uda się połączyć czynnik ludzki i ekonomiczny – że na pierwszym miejscu będzie człowiek i dalej pomoc człowiekowi będzie sensem pracy.” [CIS];

- „Nic się nie zmieni. Zakończyliśmy etap rozbudowy i teraz mamy etap stabilizacji.” [NGO4];

- nastawione na rozwój zależny od własnego wysiłku,

- „Rozszerzymy WTZ o kolejną pracownię, wprowadzimy nowe formy usamodzielnienia – mieszkanie treningowe i ZAZ.” [WTZ2];

- „Zmiana profilu na rehabilitację zawodową, założymy ZAZ, wiąże się to z zatrudnieniem podopiecznych, ale i zewnętrznych trenerów pracy (...) brak alternatywy wsparcia, dlatego chcemy sami to rozwiązać.” [WTZ3];

- „Powiększyć działalność, próbujemy różnych kierunków, ale nie możemy narzucić wykonywania innych czynności naszym podopiecznym (wszyscy pracują na kuchni) – trudno je przekonać, że jeśli uzyskamy projekt zatrudnienia, to spróbujemy w trochę innym kierunku i z nowymi osobami.” [ZAZ];

- „Przekształcenie w organizację pożytku publicznego, żeby zyskać pewność finansową i zapewnić ciągłość imprez cyklicznych.” [NGO1];

- „Próba rozwinięcia w kierunku ekonomii społecznej (...) być może będziemy próbować zorganizować dwie brygady, zwiększyć udział działalności w ogólnych zadaniach.” [NGO3];

- „Za 5-10 lat – będziemy się chwalić, że działalność pozwala sfinansować 50% kosztów. Będziemy poszerzać zakres prac (np. troska o chodniki, sprzątanie terenów zielonych) – mierząc siły na zamiary, nie wyspecjalizowana działalność, ale coś, co może wykonać każdy – proste prace porządkowe i proste prace remontowo-budowlane.” [NGO3];

- „Trzeba dostosować do oczekiwań rynku, uzupełniać profil produkcji o inne, nowe elementy. Może się zdarzyć, współpraca z nową firmę.” [SI1];

- „Cały czas pracujemy nad obniżaniem kosztów i nad jakością (szkolimy ludzi). Cały czas tłumaczymy im, że jakość i terminowość to atuty decydujące o portfelu zamówień. Modernizujemy park maszynowy by dostosować firmę do obecnych czasów. Są zaszłości, ale staramy się. Szukamy klientów. Poszukujemy odpowiednich pracowników.” [SI2];

- nastawione na zmianę o niepewnym źródle (podstawie planu), zależne od decyzji lub woli innych

- „Poskładaliśmy wnioski.” [KIS]

- „W dalszej perspektywie – uzależnione od zainteresowania osób tym rodzajem pomocy – jesteśmy otwarci na pomoc uchodźcom, ludziom chorym psychicznie, uzależnionym, bezdomnym, opuszczającym zakład karny – na pomoc osobom, które chcą coś zmienić w swoim życiu.” [KIS]

- wizjonerskie – oparte na wizji tego, jaka ma stać się instytucja, często bez wskazania, w jaki sposób wizja ta może zostać osiągnięta:

- „Zwiększenie zatrudnienia, stabilność finansowa, zmiana siedziby, profesjonalizacja organizacja – będziemy reagować na bieżąco, gdyby sprawy potoczyły się w innym kierunku” [NGO2];
- „Za 2-3 lata – będziemy super działać, będą sponsorzy finansowi, przekształcimy się w OPP, będziemy mieć własny budżet. Za 5-10 lat – własny budynek, parterowy dostosowany dla niepełnosprawnych. Marzy mi się stadnina koni, żeby prowadzić zajęcia z hipoterapii. Zakup busa, żeby dowozić dzieci, które nie mają dogodnych połączeń.” [NGO5];
- „Za 2-3 lata Mamy taką ambicję, by tu powstało Centrum integracji osób niepełnosprawnych.” [SI1].

Organizacje nastawione na zmianę dzielą się na dwie główne kategorie – te, które diagnozują źródła problemów i starają się adekwatnie na nie odpowiedzieć przez podejmowanie działań służących ich rozwiązaniu (np. wprowadzenie nowych odmian terapii w WTZ, rozszerzenie działalności w CIS, SI) oraz takie, których diagnozy nie pozwalają na sformułowanie aktywnego rozwiązania, to jest nie prowokują do działań, które pozwoliłyby na samodzielne, niezależnie od pomocy zewnętrznej, uporanie się z rozpoznawanymi barierami rozwoju (np. źródłem problemu jest niedostosowany lokal lub brak środka transportu).

Rodzaj przyjmowanej strategii rozwoju lub dobór środków pozwalających na zapewnienie trwałości organizacji nie jest w prosty sposób związany z typem badanej instytucji. Te podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą wprawdzie na ogół wiążą własną trwałość z podejmowaniem aktywnych form zaradczych, ale są one także udziałem części WTZ, KIS i CIS. Wydaje się, że organizacje pozarządowe, część WTZ, część ZAZów wybiera mniej aktywne strategie –to głównie aplikowanie o środki zewnętrzne lub takie przekształcenie organizacji, które będzie bazowało na środkach zewnętrznych także bez bezpośredniego wysiłku ze strony instytucji (jak przekształcenie w organizację pożytku publicznego, dla której wysiłkiem jest akcja informacyjna nakierowana na pozyskiwanie 1% podatku, jednak jest to wysiłek relatywnie mniejszy niż konieczność aplikowania o środki na realizację konkretnych działań).

Wyraźniej różnica ta zarysowuje się w uzasadnieniach przyjmowanych strategii trwania/rozwoju. Spółdzielnie oraz ZAZy jako barierę dla trwałego funkcjonowania podmiotu wskazywały przede wszystkim atrakcyjność i jakość wytworów własnej pracy. Dla podmiotów zajmujących się integracją społeczną i zawodową (KIS, CIS, WTZ) taką barierą jest częściej problem z rekrutacją uczestników, ograniczenia po stronie samych uczestników (niska motywacja, niemożność podniesienia kompetencji tak, aby mogły funkcjonować na rynku pracy, itp.) lub ograniczenia techniczne i formalne (np. dla uruchomienia mieszkania treningowego przez WTZ). Z kolei, organizacje pozarządowe wskazują głównie na niepewność finansową swojej działalności oraz niepewność co do zmian przepisów prawnych regulujących ich działalność.

W ocenie przedstawicieli Powiatowych Urzędów Pracy trwałość działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej jest mała – w ich ocenie tylko niewielka część osób zostaje na rynku pracy dłużej niż rok. Tylko 14,3% badanych uznało, że to oceny zbyt pesymistyczne.

Ilustrację tych rozbieżności w ocenach znajdujemy w wypowiedziach przedstawicieli PUP w wywiadach indywidualnych. W obu przypadkach uznano, że skala oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej jest bardzo mała – pomocą objętych jest 30 [PUP2] do 100 osób [PUP1].

W jednym przypadku [PUP1] skala działań reintegracyjnych była większa (ok. 100 osób w ciągu roku), ale ocena była bardziej krytyczna. Uznano, że reintegracja (definiowana jako aktywność na rynku pracy po zakończeniu uczestnictwa w programie reintegracji) nie jest trwała, głównie ze względu na zbyt duże obciążenie, z jakim dla stowarzyszeń i pracodawców wiąże się praca z osobą wykluczoną/reintegrowaną.

W drugim przypadku mimo małej skali uznano jednak, że „Nikt nie odbierze poczucia wartości po szkoleniach. Reintegracja zawodowa jest uzależniona od czynników ekonomicznych i od pracodawców po ustaniu wsparcia finansowego PUP” [PUP2], co oznacza w konsekwencji, że „poprawia się sytuacja materialna, rodzinna, większa pewność siebie, sposób postrzegania przez innych, wzrost motywacji,

wyjście z bierności zawodowej i to jest efektywność nie tylko ekonomiczna, ale i społeczna.” Oznacza to, że niezależnie od efektywności ekonomicznej działań reintegracyjnych lub od ich trwałości, ważne są one podejmowania choćby dla zwiększenia szansy na udaną reintegrację w wyniku tych działań lub w przyszłości.

Podobną perspektywę przyjął w swojej wypowiedzi przedstawiciel OWES, według którego rozwijanie ekonomii społecznej (niezależnie od niskiej efektywności ekonomicznej) „rozwijanie ekonomii społecznej ma ogromny wpływ na podniesienie jakości życia” [OWES]. Jednak trwałość pomocy zależy od „dobrego rozpoznania potrzeb osób i odpowiednia motywacja.” Jednocześnie zaproponowano, by różnicować wielkość dotacji dla poszczególnych podmiotów, uzależniając ją od trwałości prowadzonej reintegracji.

Tabela 65. Ocena trwałości działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej

Trwałość działań reintegracyjnych	Procent wskazań
Bardzo duża – większość osób zostaje na rynku pracy dłużej niż rok	0,0
Duża - duża część osób zostaje na rynku pracy dłużej niż rok	14,3
Mały – tylko niewielka część osób zostaje na rynku pracy dłużej niż rok	80,9
Bardzo mały – większość osób wraca do rejestrów osób bezrobotnych w ciągu kilku miesięcy od aktywizacji	4,8
RAZEM:	100,0

Źródło: Opracowanie własne (CAWI-PUP), Toruń 2016

Z kolei, w ocenie przedstawicieli samorządu to, jaka jest skuteczność (i trwałość) działań reintegracyjnych zależy od:

- rodzajów działań podejmowanych przez PUP, MOPS, PCPR [SP1], dostosowania podejmowanych działań do indywidualnie rozpoznawanych potrzeb [UG5] i elastyczności (a nie „skostnienia” podejmowanych działań [UG7];
- współpracy między podmiotami odpowiedzialnymi za prowadzenie działań reintegracyjnych [SP1];
- jakości kadry PES i ich zdolności do „skutecznego przygotowania podopiecznych do pełnienia różnych ról” [SP2];
- motywacji zmiany i zdolności do działania osób podlegających reintegracji [UG1] lub brakiem przedsiębiorczości i inicjatywności [UG2], determinacji i zdolności do podejmowania wysiłku dla zmiany [UG4] i umiejętności współpracy ze sobą [UG4];
- poziomu rozwoju gospodarczego regionu i dostępnych miejsc pracy: „Na Podkarpaciu jest specyficznie, nie ma dużo zakładów. Organizacje pozwalają pokazać ludziom nowe możliwości, otworzyć w nich pewien potencjał. Nie jest to trudne, gdy jest wiele zakładów pracy, ale jak ich nie ma, bądź są bardzo specjalistyczne, to jest problem.” [UG7].

9. Ocena realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020

Regionalny Plan Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020 był realizowany, co przejawia się stopniowym przybliżaniem się do osiągnięcia wyznaczonych dla Planu wskaźników. Ocena nie jest jednak jednoznaczna. Należy zauważyć, że:

- poziom realizacji Planu tylko w wybranych aspektach jest zgodny z zamierzeniami: zgodność dotyczy wzrostu liczby podmiotów ekonomii społecznej, sukcesywnego rozwijania sieci wsparcia dla tych podmiotów, budowania świadomości w instytucjach lokalnych na temat tego, czym jest ekonomia społeczna i stopniowego podnoszenia ich kompetencji do wspierania rozwoju ekonomii społecznej;
- występują obszary zaniedbane (tzn. realizowane w znacznie mniejszym stopniu niż założono) w realizacji Planu w latach 2014-2015: podnoszenie świadomości społecznej i wiedzy dla mieszkańców i wybranych ich grup (uczniowie); wspieranie finansowe oraz organizacyjno-techniczne powstających podmiotów ekonomii społecznej, włączanie PES do tworzenia dokumentów lokalnych dotyczących ekonomii społecznej; prowadzenie badań podstawowych i wdrożeniowych (w tym służących wyszukiwaniu nisz ekonomicznych do zagospodarowania przez podmioty ekonomii społecznej);
- są takie obszary działań, które są słabo rozpoznawane, mimo że mają miejsce, ze względu na sposób ich zdefiniowania w Planie, jak: funkcjonowanie reprezentacji środowisk ES, funkcjonowanie partnerstw branżowych, lokalnych oraz międzynarodowych (transgranicznych) na rzecz rozwoju ES;
 - w województwie działają sieci poszczególnych typów podmiotów ekonomii społecznej, same te organizacje podkreślają, że współpracują z różnymi podmiotami, jednak te formy współpracy nie są na ogół formalizowane, nie przynoszą więc rezultatu w postaci formalnych partnerstw, klastrów lub ciał reprezentujących sektor;
- działania zaniechane lub realizowane z pomocą środków zastępczych: organizacja i funkcjonowanie Sekretariatu ds. koordynacji współpracy w obszarze ES, które zastąpiono wydzieleniem w obrębie jednego z departamentów ROPS stanowisk specjalistów ds. ekonomii społecznej; wdrożenie „ścieżki aktywizacyjnej” beneficjentów pomocy społecznej w oparciu o praktyczne rozwiązania z zakresu ES;
- są też w Planie działania, które nie wymagają kontynuacji – jak prowadzenie kalendarza imprez promujących ekonomię społeczną, bowiem od 2012 roku funkcjonuje ogólnopolski kalendarz o takiej funkcji (mimo to, kalendarz lokalny działa na portalu es.rzeszow.pl, nie ma w nim przekierowania do kalendarza ogólnopolskiego, a wydarzenia są tu wprowadzane tylko sporadycznie);
- dynamika realizacji kolejnych założeń Planów spada, to znaczy przyrost wartości założonych wskaźników był mniejszy niż w pierwszym roku realizacji Planu.

Tabela 66. Realizacja Regionalnego Planu Działań na rzecz Ekonomii Społecznej

1. Zapewnienie mieszkańcom woj. podkarpackiego wiedzy i informacji na temat ekonomii społecznej

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi	
				2015	zmiana od 2012				
1.1	Kampania promująca ES	<p>Promocja podmiotów ES jako realizatorów usług o wysokiej jakości;</p> <p>Promocja podmiotów ES jako realizatorów usługi opiekuńczo wychowawczych;</p> <p>Promocja podmiotów ES jako realizatorów usług w turystyce, agroturystyce</p>	Obszar objęty kampanią promocyjną	Liczba powiatów objętych kampanią	12	+5	21	nie	W badaniu empirycznym 5 jednostek samorządu terytorialnego zadeklarowało prowadzenie kampanii promujących podmioty ES jako realizatorów usług. Większa, bo sięgająca 17 była liczba tych jednostek samorządu terytorialnego, które prowadzą innego typu działania promocyjne, natomiast nie mają one charakteru całościowych kampanii, a przyjmują postać pojedynczych działań, spotkań z mieszkańcami (takich odbyło się 21 w latach 2014-2015 wg deklaracji przedstawicieli JST)
1.2	Podkarpacki Kalendarz Imprez promujących ES	Prowadzenie kalendarza przedsięwzięć promujących ES	Przedsięwzięcia ES wpisane w kalendarz	Liczba przedsięwzięć	53	+3	100	nie	W latach 2013-2015 dodano jedynie 8 wydarzeń, które miały miejsce w odniesieniu do ekonomii społecznej w regionie. Deklaracje przedstawicieli badanych instytucji wskazują, że było ich więcej choć liczba ta jest nieokreślona.
			Podmiot zamieszczający dane w "kalendarzu"	Liczba podmiotów i JST	13	+8	80	tak	Ograniczona jest aktywność podmiotów, które mogą umieszczać informacje w „kalendarzu”. Osiągnięcie założonego poziomu wskaźnika wymaga przeprowadzenia intensywnej kampanii informacyjnej dla PES oraz instytucji lokalnych (JST, OPS, PUP).

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi	
				2015	zmiana od 2012				
1.3	Konkurs „Lider Ekonomii Społecznej”	Podmioty biorące udział w konkursie;	Liczba podmiotów	0	0	50	nie	W maju 2016 roku przyjęto regulamin konkursu, rozstrzygnięto go i ogłoszono wyniki na gali w październiku 2016 roku.	
		Zgłoszone produkty lub usługi;	Liczba produktów i usług	0	0	70			
		Kategorie konkursowe	Liczba kategorii	0	0	3			
1.4	Upowszechnianie tematyki ES na uczelniach wyższych woj. podkarpackiego	Współpraca z uczelniami wyższymi w województwie podkarpackim	Umowy o współpracy z uczelniami w zakresie upowszechniania ES	Liczba umów	1	0	7	tak	W badaniu wzięły udział tylko dwie uczelnie. Żadna z nich nie zadeklarowała zawarcia umowy w zakresie upowszechniania ES.
1.5	Upowszechnianie tematyki ES w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w woj. podkarpackim	Współpraca ze szkołami w województwie podkarpackim	Szkoły, które prowadzą działania edukacyjne w zakresie ES	Liczba szkół realizująca zajęcia ES gimnazja, ponadgimnazjalne	17	+5	100	tak	Pięć jednostek samorządu terytorialnego zadeklarowało, że w badanym okresie (2013-2015) podjęto w ich gminach działania edukacyjne w zakresie ES. Były to spotkania informacyjne z uczniami i miały charakter okazjonalny, a nie ciągłych programów edukacyjnych.

2. Zwiększenie potencjału kadrowego, merytorycznego, organizacyjno-technicznego podmiotów oraz instytucji wspierających ES na terenie województwa podkarpackiego do 2020 r.

Cele i obszary działań		Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
					2015	zmiana od 2012			
2.1	Zwiększenie liczby podmiotów ES	Inicjowanie powstawania podmiotów ES;	Liczba podmiotów ES (WTZ, CIS, KIS, Spółdzielnie socjalne, inne)	Liczba podmiotów ES	178	+94	160	nie	Łącznie na koniec 2015 roku funkcjonowało 178 podmiotów ekonomii społecznych oraz 6100 organizacji pozarządowych. Badanie ankietowe objęło niepełną populację podmiotów (ze względu na odmowę udziału w badaniu), jednak w zbadanych podmiotach zatrudniano 1608 osób na umowę o pracę i dodatkowo 351 osób w ramach umów-zlecenie. Wykazywana liczba nie uwzględnia zatrudnienia w całym sektorze non-profit, obejmującym także organizacje pozarządowe – zatrudnienie w sektorze wynosiło na koniec 2014 roku – 8300 osób (wg GUS).
		Wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności	Osoby zatrudnione w podmiotach ES, niezależnie od formy zatrudnienia	Liczba osób	1959	+1574	800	nie	
2.2	Funkcjonowanie inkubatorów, punktów wsparcia lokalowego, technicznego, organizacyjnego dla podmiotów	Zapewnianie pomocy ze strony JST w zakresie zabezpieczenia lokalowego, organizacyjno-technicznego dla podmiotów	JST udzielające wsparcia	Liczba JST	34	+34	100	nie	W przeprowadzonym badaniu ankietowym 34 jednostki samorządu terytorialnego zadeklarowały udzielanie pomocy w postaci zabezpieczenia lokalowego, organizacyjno-technicznego dla PES. W dwóch gminach zadeklarowano powstanie inkubatorów przedsiębiorczości społecznej.

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi	
				2015	zmiana od 2012				
2.3	Funkcjonowanie kompleksowych ośrodków wspierania ekonomii społecznej w województwie objętych systemem akredytacji i certyfikacji	Uruchomienie ośrodków wsparcia ES dysponujących pracownikami etatowymi i projektowymi, kadra trenerów/ekspertów/konsultantów/doradców, wystarczającym do obsługi i wsparcia podmiotów, zapleczem techniczno-biurowym i edukacyjnym (sale, wyposażenie dydaktyczne).	Ośrodki wsparcia ES	Liczba ośrodków	4	+4	2	nie	Do końca 2015 roku na terenie województwa funkcjonowało 12 operatorów projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja Integracji Społecznej, Działanie 7.1 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.2. Wsparcie ekonomii społecznej w 2016 roku cztery podmioty uzyskały status akredytowanych OWES, w tym trzy wcześniejsi operatorzy projektów.
2.4	Zapewnienie dostępu do ogólnej i specjalistycznej wiedzy i umiejętności	Podnoszenie wiedzy i umiejętności liderów lokalnych społeczności poprzez między innymi; szkolenia, doradztwa, wizyt studyjnych; Podnoszenie wiedzy, umiejętności oraz kwalifikacji pracowników i współpracowników podmiotów poprzez między innymi; szkolenia, doradztwa, wizyty studyjne.	Uczestnicy działań edukacyjnych	Liczba osób	912	+364	1000	nie	

Cele i obszary działań		Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
					2015	zmiana od 2012			
2.5	Funkcjonowanie ogólnodostępnego Podkarpackiego Portalu ES	Utworzenie i aktualizacja internetowej platformy edukacyjno-informacyjnej udostępniającej aktualne przepisy, interpretacje, opinie, bazy instytucji wspierających itp.	Aktualizacja zawartości	Liczba aktualizacji	Brak danych	Brak danych	84	tak/nie	Brak danych na temat liczby dokonanych aktualizacji powoduje, że niemożliwa jest ocena, czy (na ile) zagrożone jest osiągnięcie wskaźnika
2.6	Uruchomienie mechanizmów finansowych (fundusze pożyczkowe, poręczeniowe, wkładu własnego) wspierające podmioty	Wdrażanie zapisów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w tym zakresie przez JST;	JST wdrażające stosowne zapisy ustawy	Liczba JST	27	+27	20	nie	W 27 jednostkach samorządu terytorialnego zadeklarowano wdrażanie zapisów o działalności pożytku publicznego. Tylko w 1 gminie udzielono pożyczki lub poręczenia. Żaden z badanych OWES nie zadeklarował prowadzenia działań edukacyjno-informacyjnych dedykowanych instytucjom finansowym.
		Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dedykowanych instytucjom finansowym;	Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dedykowanych instytucjom finansowym	Liczba podmiotów	0	0	10	tak	
		Inicjowanie tworzenia funduszy wzajemnych przez podmioty	Fundusz	Liczba funduszy	0	0	1	tak	

3. Rozwój współpracy pomiędzy instytucjami i podmiotami w województwie podkarpackim na rzecz ES

Cele i obszary działań		Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
					2015	zmiana od 2013			
3.1	Funkcjonowanie reprezentacji środowisk ES	Budowanie reprezentacji PES w woj. podkarpackim	Reprezentacje branżowe ze względu między innymi na formę prawną, zakres działania	Liczba reprezentacji	brak danych	brak danych	3	tak/nie	Brak danych na temat funkcjonowania w latach 2013-2016 na terenie województwa podkarpackiego reprezentacji środowisk ekonomii społecznej, kooperatyw zrzeszających PES-y. Powstają sieci poszczególnych podmiotów, natomiast prawdopodobnie nie wyłoniły się ich reprezentacje.
3.2	Funkcjonowanie partnerstw branżowych, lokalnych oraz międzynarodowych (transgranicznych) na rzecz rozwoju ES	Partnerstwa na rzecz rozwoju ES, w tym branżowych, lokalnych i transgranicznych Funkcjonujące grupy/zespoły eksperckie wspierające budowę partnerstw w terenie (od pomysłu do umowy partnerskiej i planu działania) – wypracowane zakresu i formy wsparcia zespołów	Zawarte umowy partnerskie Zespoły eksperckie	Liczba umów	11	brak danych	100	tak/nie	Z badań ankietowych wynika, iż liczba partnerstw nie zmieniła się w latach 2013-2015. Według deklaracji badanych uczelni na terenie województwa podkarpackiego nie ma sformalizowanych zespołów eksperckich wspierających budowę partnerstw w terenie.
				Liczba zespołów	0	0	5	tak	
3.3	Organizacja i funkcjonowanie sekretariatu ds. koordynującego współpracę w obszarze ES	Opracowanie i wdrożenie systemu informacji i komunikacji dla potrzeb sieci ES; Zarządzanie; Monitoring, ewaluacja	Biuro obsługi reprezentacji ES- miejsce służące komunikacji i sprawom organizacyjnym	Funkcjonowanie Liczba miesięcy Liczba podmiotów sieci, partnerstw	1 brak danych brak danych	1 brak danych brak danych	1 96 0	tak/nie	W ramach ROPS w Rzeszowie utworzono w ramach Działu Pomocy Społecznej i Analiz stanowisko specjalisty ds. ekonomii społecznej. Dla wskaźnika przyjęto jednostkę miary – „liczba podmiotów, sieci, partnerstw”, która jest nieadekwatna o ile nie jest sprecyzowana, np. „liczba podmiotów, sieci, partnerstw objętych działaniami koordynacyjnymi”.

Cele i obszary działań		Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
					2015	zmiana od 2013			
3.4	Budowa i funkcjonowanie klastrów w obszarze ekonomii społecznej	Powstanie i rozwój klastrów branżowych podmiotów ES; Powstanie i rozwój klastrów terytorialnych podmiotów ES	Klaster	Liczba klastrów	2	+2	3	nie	Według portalu innowacji (www.pi.gov.pl) w województwie podkarpackim działa 12 klastrów, z czego 2 są klastrem z obszaru ekonomii społecznej, natomiast 5 z nich zajmuje się tematyką źródeł odnawialnych, zdrowej żywności, turystyki, kultury i w ich działanie zaangażowane były także organizacje pozarządowe. W 2014 roku powstał w województwie świętokrzyskim Klaster Ekonomii Społecznej Synergia zrzeszający spółdzielnie socjalne z województwa świętokrzyskiego, a także z województwa podkarpackiego. Pod koniec roku 2014 powstał Podkarpacki Klaster Ekonomii Społecznej.

4. Włączenie administracji publicznej do stwarzania warunków sprzyjających rozwojowi ES na terenie woj. podkarpackiego

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi	
				2015	zmiana od 2013				
4.1	Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dla władz samorządowych i pracowników JST	organizowanie spotkań informacyjnych dla władz samorządowych (wójt, członkowie zarządu powiatu, radni) z zakresu ES;	Spotkania dot. tematyki ES	Liczba spotkań	22	+12	21	nie	-
		prowadzenie szkoleń dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych;	Uczestnik	Liczba uczestników	50	+9	400	tak	
		prowadzenie doradztwa dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych;	Porada	Liczba porad	110	+10	500	tak	
		organizowanie wizyt studyjnych, w tym zagranicznych;	Wizyta	Liczba wizyt	14	+12	10	nie	
		opracowanie raportu na temat korzyści ekonomiczno-społecznych wynikających ze wspierania ES przez JST	Raport	Liczba raportów	1	0	4	tak	

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
				2015	zmiana od 2013			
4.2	Wdrożenie „ścieżki aktywizacyjnej” beneficjentów pomocy społecznej w oparciu o praktyczne rozwiązania z zakresu ES	Wypracowanie i upowszechnienie w podkarpackich OPS procedury wykorzystania ES stosowanej w zakresie poprawy sytuacji życiowej grup zagrożonych wykluczeniem, w tym osób długotrwale bezrobotnych OPS/PCPR znające procedurę; OPS /PCPR stosujące procedurę	Liczba OPS, PCPR Liczba OPS, PCPR	brak danych brak danych	brak danych brak danych	100 30	- -	Brak podstawy oceny – badanie nie obejmowało OPS ani PCPR.
4.3	Zapewnienie w publicznych służbach zatrudnienia pracowników „pierwszego kontaktu” przygotowanych do przekazywania informacji z zakresu ES	Przeszkolenie pracowników WUP Rzeszów i w oddziałach zamiejscowych w Krośnie, Przemyślu i Tarnobrzegu, pracowników PUP w woj. podkarpackim Ochotniczych Hufców Pracy w woj. podkarpackim w zakresie ES, jako drogi do aktywizacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia;	Instytucje rynku pracy przygotowane do informowania o ES liczba instytucji	9	+9	30	tak/nie	Na koniec 2015 roku 9 powiatowych urzędów pracy dysponowało przeszkolonymi pracownikami przygotowanymi do informowaniu o ekonomii społecznej. Badanie nie obejmowało OHP, WUP ani jego oddziałów terenowych.
4.4	Wdrożenie w JST województwa podkarpackiego partycypacyjnych metod tworzenia prawa lokalnego, w szczególności z zakresu ES	Wsparcie JST w zakresie opracowania partycypacji dokumentów strategicznych uwzględniających wsparcie i rozwój dla ES;	Samorządy stosujące partycypację społeczną w procesie stanowienia prawa Liczba JST	8	+8	80	tak	Tylko 8 jednostek samorządu terytorialnego zadeklarowało, że w latach 2013-2015 stosowało partycypację społeczną w procesie stanowienia prawa z zakresu ES.

Cele i obszary działań		Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi
					2015	zmiana od 2013			
4.5	Uwzględnienie problematyki ES w lokalnych dokumentach strategicznych	Zwiększenie udziału podmiotów ES w realizacji zadań publicznych zleczanych przez JST;	JST określające możliwość zlecenia zadań publicznych podmiotom	Liczba JST	101	+63	182	nie	W badaniu ankietowym 63 jednostki samorządu terytorialnego zadeklarowały uwzględnienie problematyki ES w lokalnych dokumentach w latach 2013-2015, a 7 jednostek przyjęło w tym okresie wieloletnie programy współpracy.
		Zwiększenie ilości podmiotów ES;	JST, które przyjęły wieloletnie programy współpracy	Liczba JST	58	+7	10		

5. Pozyskiwanie aktualnej wiedzy na temat dynamiki i kierunków rozwoju ES oraz potencjału i zasobów podmiotów

Cele i obszary działań	Działania/typy projektów	Definicja wskaźnika	Jednostka miary	Osiągnięta wartość wskaźnika		Oczekiwana wartość wskaźnika w 2020	Zagrożenia dla osiągnięcia wskaźnika?	Uwagi	
				2015	zmiana od 2013				
5.1	Prowadzenie badań procesów zachodzących w zakresie ES i wpływu ES na sytuację społeczno-gospodarczą w województwie podkarpackim	Badania akademickie nad potencjałem społecznym i kulturowym województwa podkarpackiego w kontekście ES; Diagnozowanie stanu zasobów i potencjału podmiotów; Analiza wpływu sektora ES na sytuację społeczno-gospodarczą województwa; Identyfikacja „nisz rynkowych” jako możliwości rozwoju podmiotów; Opracowanie i aktualizacja katalogu usług i produktów realizowanych przez podmioty; Badania konkurencyjności podmiotów na otwartym rynku	Opracowania analityczne	Liczba opracowań	10	+2	15	nie	Badane uczelnie zadeklarowały, że prowadzone są w nich badania nad potencjałem społecznym i kulturowym województwa z uwzględnieniem problematyki ES – są to głównie prace z zakresu polityki społecznej.
5.2	Rozbudowa bazy wiedzy	Organizacja i prowadzenie biblioteki w formie elektronicznej i tradycyjnej; Wydawanie naukowej monografii podkarpackiej ES	Publikacje	Liczba publikacji	254	+13	2000	tak	Według deklaracji osób badanych w latach 2014-2015 powstało 7 opracowań naukowych z zakresu tematyki ekonomii społecznej na uczelniach oraz 6 publikacji o charakterze informacyjnym wydanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Nie powstała żadna monografia nt. podkarpackiej ES.

10. Wnioski i rekomendacje

Badanie nie daje jednoznacznego obrazu ekonomii społecznej w województwie podkarpackim. Z jednej strony obserwowany jest rozwój tego sektora mierzony liczbą podmiotów ekonomii społecznej oraz ich rosnącą rozpoznawalnością dla jednostek samorządu terytorialnego oraz współpracą tych podmiotów z instytucjami lokalnymi i ponadlokalnymi. Zwiększa się zasięg oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej, jak również ich zasoby kadrowe. Jednocześnie jednak doświadczają one różnorodnych problemów i barier hamujących ich rozwój. Problemy te są różne, zależnie od tego, czy podmiot należy do sektora spółdzielczego (spółdzielnie socjalne, spółdzielnie inwalidów), reintegracyjnego (zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej i warsztaty terapii zajęciowej), czy obywatelskiego (organizacje pozarządowe). Najważniejsze problemy i bariery wymagające rozwiązania lub usunięcia, które wskazywano w wywiadach (zarówno kwestionariuszowych, jak i indywidualnych) dotyczyły: dostępu do środków zewnętrznych pozwalających na uzyskanie ciągłości, większej skali lub intensywności podejmowanych działań, warunków lokalowych, technicznych i organizacyjnych oraz ilości zatrudnionej kadry (której kompetencje oceniano jako dobre lub bardzo dobre – chociaż w przypadku sektora spółdzielczego stanowią one pewne ograniczenie dla kierunku rozwoju przedsiębiorstw). Środki finansowe, na których deficyt wskazywały badane podmioty, miałyby umożliwić zaspokojenie bieżących potrzeb, ale także zwiększenie skali oddziaływania, intensywniejsze włączanie się w działania na rzecz społeczności lokalnej, realizację nowych projektów, możliwość korzystania z wysokiej jakości doradztwa.

Tylko część podmiotów ekonomii społecznej korzysta obecnie z wysokiej jakości wsparcia w wyspecjalizowanych ośrodkach (chętniej korzystają z niego spółdzielnie). Najczęściej korzystają z oferty szkoleniowej OWES (którą oceniają jako dostosowaną do ich potrzeb i oferowaną przez dość dobrze przygotowany personel), rzadziej z usług księgowych lub marketingowych. Częściowo odpowiada to ich potrzebom, ale potrzebne jest im także wsparcie w postaci doradztwa prawnego (zwłaszcza wobec braku lub niespójnych – w ich ocenie – przepisów prawnych regulujących ich funkcjonowanie) oraz szkoleń specjalistycznych, które pozwoliłyby im bezpiecznie wyjść z fazy stabilnego funkcjonowania do fazy rozwoju. Na co dzień korzystają ze wsparcia lokalnych instytucji samorządowych – urzędów gmin i miast, pomocy starostwa lub – rzadziej – samorządu województwa oraz ośrodków pomocy społecznej i powiatowych urzędów pracy.

Same podmioty są raczej trwałe (najmniej trwałe są spółdzielnie socjalne). Inaczej oceniana jest natomiast trwałość ich działań. Odnosi się to zwłaszcza to raczej negatywnej oceny trwałości działań reintegracyjnych. Według instytucji rynku pracy działania organizacji tego sektora są mało skuteczne, to znaczy w umiarkowanym stopniu zmieniają sytuację na rynku pracy – dzieje się tak, ponieważ działania obejmują relatywnie niewielką liczbę osób, a jeszcze mniej z nich zostaje (trwale) usamodzielniona finansowo. Przyczyny tej niskiej skuteczności reintegracji prowadzonej przez podmioty ekonomii społecznej wiązane są głównie zewnętrznymi i wiążą się z cechami i zachowaniami osób wymagających reintegracji. Drugim ważnym ograniczeniem dla skutecznego działania są deficyty finansowe, które wzmacnia jeszcze obecny model ekonomii społecznej (np. niemożność prowadzenia działalności gospodarczej przez WTZ).

Głównymi partnerami działań podmiotów ekonomii społecznej są jednostki samorządu terytorialnego, urzędy pracy oraz ośrodki pomocy społecznej. W przypadku samorządów terytorialnych współpraca polega głównie na wymianie informacji oraz wsparciu w postaci organizowania spotkań informacyjno-promocyjnych dla mieszkańców oraz wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnych. Rośnie poziom świadomości w samorządach terytorialnych na temat tego, czym jest ekonomia społeczna, coraz częściej ten obszar uwzględniany jest w lokalnych dokumentach strategicznych. Jednocześnie jednak, tylko nieliczne gminy włączają podmioty ekonomii społecznej w tworzenie dokumentów, w których ta problematyka się pojawia, stosują „klauzule społeczne”, a tylko jedna z badanych gmin proponuje poręczenia i pożyczki dla podmiotów ekonomii społecznej. Jednocześnie jednak, władze samorządowe coraz chętniej zwiększają wiedzę na temat ekonomii społecznej.

Powiatowe urzędy pracy, same (rzadko – jak deklarują – z pomocą WUP) są coraz lepiej przygotowane do wspierania podmiotów ekonomii społecznej. Obecnie jest to głównie wsparcie finansowe, zwłaszcza w postaci refundacji świadczeń reintegracyjnych, ale także wymiana informacji i doradztwo.

Niewielką rolę w rozwoju sektora ekonomii społecznej odgrywają uczelnie funkcjonujące w regionie. Prowadzonych jest tu niewiele badań tego problemu, a jeśli są one podejmowane, mają charakter podstawowy – diagnostyczny, a nie wdrożeniowy. Wyniki tych badań, o ile są prowadzone, są słabo dostępne, powstają tylko pojedyncze publikacje, które obejmują problematykę ekonomii społecznej (raczej jako elementu szerszych badań polityki społecznej niż dedykowane wprost sektorowi ekonomii społecznej).

Wyniki badania empirycznego pozwoliły także na rozpoznanie, czy nastąpiły zmiany w poziomie osiągnięcia wskaźników realizacji Regionalnego Planu Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020. Poziom realizacji Planu w wybranych aspektach jest zgodny z zamierzeniami, ale występują także obszary zaniedbane (tzn. realizowane w znacznie mniejszym stopniu niż założono), słabo rozpoznawane, mimo że mają miejsce, ze względu na sposób ich zdefiniowania w Planie oraz działania zaniechane lub takie, które nie wymagają kontynuacji lub wymagają zmiany sposobu realizacji (kalendarz imprez promujących ekonomię społeczną). Dynamika realizacji kolejnych założeń Planu spadła.

Obserwacje te prowadzą do dalszych wniosków:

- ze względu na różnice wewnątrz sektora ekonomii społecznej, wynikające z charakteru działań (spółdzielcze, reintegracyjne, obywatelskie), warto rozważyć zróżnicowanie także narzędzi wspierania tych podmiotów – innego wsparcia oczekują spółdzielnie (doradztwa ekonomicznego, usług marketingowych), podmioty reintegracyjne (wspieranie procesu rekrutacji, wsparcie kadrowe, finansowe, umożliwienie pozyskiwania środków z działalności gospodarczej, potrzeby lokalowe i techniczne); a innego podmioty z sektora obywatelskiego (dłuższych programów wsparcia, finansowania i umów partnerskich umożliwiających ciągłość realizowanych projektów);
- część podmiotów ekonomii społecznej (zwłaszcza sektor reintegracyjny) relatywnie rzadko korzysta ze wsparcia OWES
- korzystanie ze wsparcia OWES wydaje się zróżnicowane przestrzennie, co wskazuje na konieczność monitorowania działań OWES ze względu na rodzaj udzielanej pomocy, ale także zasięg geograficzny ich działań;
- dodatkowo oferta wsparcia świadczona przez OWES i zasady uzyskiwania wsparcia wymagają upowszechnienia zarówno wśród podmiotów ekonomii społecznej, samorządów, ośrodków pomocy społecznej, jak i powiatowych urzędów pracy;
- część samorządów ma niską wiedzę o tym, co należy do ich kompetencji, jeśli chodzi o wspieranie sektora ekonomii społecznej;
- to do samorządów przede wszystkim powinna być kierowana kampania promocyjna lub raczej kampania informacyjna, która sprzyjałaby podnoszeniu wiedzy o sektorze, możliwych sposobach wspierania tego sektora tak, aby skuteczność prowadzonych w nim działań była większa, stosowanych już dobrych praktykach we współpracy samorządu z podmiotami ekonomii społecznej;
- wprowadzenie mentoringu jako narzędzia wsparcia stosowanego przez samorządy dla podmiotów ekonomii społecznej;
- niezbędne jest też wprowadzenie zachęt dla samorządów do uwzględniania problematyki ekonomii społecznej w dokumentach strategicznych i programach operacyjnych oraz traktowania podmiotowo organizacji z tego sektora (włączanie ich w formułowanie regulacji lokalnych, które się do nich odnoszą);

- zbyt mała jest rola Wojewódzkiego Urzędu Pracy w procesie przygotowywania kadr powiatowych urzędów pracy do merytorycznego (nie tylko finansowego) wspierania sektora ekonomii społecznej;
- problematyka ekonomii społecznej jest podejmowana w badaniach rzadko, a uzyskiwana wiedza nie jest upowszechniana, nie ma też charakteru wdrożeniowego, między innymi nie służy do wskazania dla tej części sektora, która uczestniczy w rynku ekonomicznym, niż rynkowych;
 - rozwiązaniem może być: wywołanie badań własnych (np. przez ROPS, Urząd Marszałkowski, WUP lub akredytowany OWES); stworzenie oferty grantów, stypendiów badawczych lub konkursów publikacji na temat ekonomii społecznej lub zawarcie partnerstwa z uczelniami wyższymi, w ramach których do zadań uczelni należałoby wywoływanie niezbędnych badań.

Ze względu na to, że w Regionalnym Planie Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020 występują działania oraz obszary zaniedbane, zaniechane lub zbędne, a część wskaźników nie rokowało pełnego ich osiągnięcia do roku 2020, Plan został zaktualizowany przez powołany w 2016 roku Podkarpacki Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, przyjmując formę Podkarpackiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 2016-2020. Zawarte w Planie wskaźniki zostały zaktualizowane, działania zbędne usunięte, natomiast zmieniające się realia spowodowały konieczność zmiany części wskaźników lub dodanie zupełnie nowych. Badania stanu rozwoju ekonomii społecznej w województwie podkarpackim w kolejnych latach będą zawierały monitoring wskaźników zawartych w Podkarpackim Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej 2016-2020.

Bibliografia i źródła wykorzystanych materiałów

Baza podmiotów Ekonomii Społecznej, <http://es.rps.rzeszow>.

Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej i kluby integracji społecznej w 2015 roku z 11.01.2017 r., www.stat.gov.pl.

Izdebski A., Mering T., Ołdak M., Szarfenberg R., *Monitoring spółdzielni socjalnych 2014. Raport z badań*, IPS UW, Warszawa 2015.

Izdebski A., Ołdak M., *Spółdzielczość socjalna w Polsce w świetle wyników badania „Monitoring spółdzielni socjalnych 2010”* w: „Problemy Polityki Społecznej” nr 20/2013.

Krajowy Program Ekonomii Społecznej, MPiPS, Warszawa 2014.

Podkarpacki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej 2016-2020.

Raport z monitoringu wdrażania Regionalnego Planu Działań na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020 /za rok 2014.

Regionalny Plan Działań na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Podkarpackim na lata 2012-2020.

Sektor non-profit w 2012 roku. Raport GUS, www.stat.gov.pl, z dn. 10.02.2017 r.

Sektor non-profit w 2014 roku. Raport GUS, www.stat.gov.pl z dn. 10.02.2017 r.

Trzeci sektor w Polsce stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r. Raport GUS.

Trzeci sektor w Polsce stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2014 r. Raport GUS.

Dane z portali internetowych:

www.ozrss.pl

www.pi.gov.pl

Spis tabel

Tabela 1. Wielkość próby badawczej.....	5
Tabela 2. Liczba podmiotów ekonomii społecznej	8
Tabela 3. Liczba podmiotów ekonomii społecznej wg badanych jednostek samorządu terytorialnego	9
Tabela 4. Liczba organizacji pozarządowych ze względu na główną dziedzinę działalności.....	10
Tabela 5. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe.....	11
Tabela 6. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe - powiaty	11
Tabela 7. Liczba podmiotów ekonomii społecznej – organizacje pozarządowe - gminy	12
Tabela 8. Rodzaj prowadzonej działalności.....	13
Tabela 9. Charakter prowadzonej działalności.....	13
Tabela 10. Cykliczność prowadzonej działalności.....	13
Tabela 11. Zasięg geograficzny prowadzonej działalności	14
Tabela 12. Data rozpoczęcia działalności	14
Tabela 13. Średnia liczba osób korzystających ze wsparcia organizacji.....	14
Tabela 14. Ocena efektów ekonomicznych działalności.....	16
Tabela 15. Sytuacja organizacji – środki finansowe na działania statutowe	16
Tabela 16. Sytuacja organizacji – ilość kadry/pracowników.....	17
Tabela 17. Sytuacja organizacji – wiedza i kompetencje kadry związane ze specyfiką działalności	18
Tabela 18. Rodzaje sytuacji, w których znajdowały się osoby przed podjęciem pracy w organizacji* ...	18
Tabela 19. Charakter reintegracyjny organizacji	19
Tabela 20. Sytuacja organizacji – zasoby lokalowe.....	19
Tabela 21. Funkcjonowanie na terenie gminy/powiatu instytucji wspierających podmioty ekonomii społecznej.....	20
Tabela 22. Działania organizowane przez jednostkę we współpracy z instytucją wspierającą ekonomię społeczną bądź innymi podmiotami w latach 2013-2015*	20
Tabela 23. Współpraca z podmiotami w celu wspierania i promowania ekonomii społecznej.....	21
Tabela 24. Aktualny, a oczekiwany profil współpracy*	22
Tabela 25. Korzystanie ze wsparcia ze strony instytucji wspierających ekonomię społeczną.....	23
Tabela 26. Formy wsparcia, z których korzystała organizacja*	23
Tabela 27. Dostosowanie usług/szkoleń do potrzeb organizacji.....	24
Tabela 28. Poziom przygotowania konsultantów instytucji wsparcia ekonomii społecznej do udzielania organizacji niezbędnej pomocy	24

Tabela 29. Chęć skorzystania w przyszłości z oferowanych usług*	25
Tabela 30. Rodzaj dokumentów uwzględniających w swoich zapisach rozwój ekonomii społecznej*	26
Tabela 31. Przyjęcie przez powiat/gminę wieloletniego programu współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy i działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	26
Tabela 32. Przewidywanie w programie program w 2015 r. zlecenia usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej.....	27
Tabela 33. Prowadzenie przez powiat / gminę postępowania o zamówienie publiczne z zastosowaniem „klauzul społecznych” w 2015 r.....	27
Tabela 34. Wdrażanie partycypacji społecznej w procesie stanowienia prawa z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.....	27
Tabela 35. Kampania promocyjna dotycząca podmiotów ekonomii społecznej jako realizatorów usług prowadzona na terenie powiatu / gminy w 2015 r.*	28
Tabela 36. Organizowanie przez powiat/gminę spotkań informacyjnych dla władz samorządowych z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.	28
Tabela 37. Organizowanie przez powiat/gminę szkoleń z zakresu ekonomii społecznej dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych w 2015 r.	29
Tabela 38. Podmioty, którym została udzielona pomoc przez powiat w 2015 r. oraz rodzaj udzielonego wsparcia - powiaty	29
Tabela 39. Podmioty, którym została udzielona pomoc przez powiat w 2015 r. oraz rodzaj udzielonego wsparcia - gminy.....	30
Tabela 40. Działania na rzecz ekonomii społecznej podjęte przez Powiatowe Urzędy Pracy w województwie podkarpackim*	32
Tabela 41. Współpraca z podmiotami w zakresie promowania ekonomii społecznej*	33
Tabela 42. Profil współpracy służącej promowaniu ekonomii społecznej*	33
Tabela 43. Zatrudnianie osób przeszkolonych w zakresie ekonomii społecznej, przygotowanych do przekazywania informacji z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.....	34
Tabela 44. Liczba zatrudnionych osób przeszkolonych w zakresie ekonomii społecznej, przygotowanych do przekazywania informacji z zakresu ekonomii społecznej w 2015 r.....	34
Tabela 45. Powody niekorzystania z pomocy ze strony WUP.....	34
Tabela 46. Działania z zakresu reintegracji zawodowej i społecznej osób wykluczonych w 2015 r.	35
Tabela 47. Współpraca z podmiotami.....	37
Tabela 48. Inicjowanie współpracy z podmiotami	38
Tabela 49. Profil obecnie prowadzonej współpracy z podmiotami*.....	38
Tabela 50. Pożądany profil współpracy*	39
Tabela 51. Najważniejsze bariery dla prowadzenia działalności*	41
Tabela 52. Działania podejmowane przez organizacje mające na celu pokonanie barier	41

Tabela 53. Podmioty oferujące wsparcie organizacji w pokonywaniu przeszkód/barier*	43
Tabela 54. Najważniejsze potrzeby organizacji*	44
Tabela 55. Poziom przygotowania pracowników do powierzanych im zadań	44
Tabela 56. Rodzaj podejmowanych działań mających podnieść kompetencje zespołu pracowników* ...	45
Tabela 57. Średnia liczba godzin szkoleń przypadających na 1 osobę	45
Tabela 58. Zmiany, po zaspokojeniu potrzeb.....	45
Tabela 59. Najważniejsze bariery dla działalności podmiotów ekonomii społecznej w regionie według samorządu*	46
Tabela 60. Bariery utrudniające proces reintegracji	47
Tabela 61. Ocena wpływu ekonomii społecznej na rozwiązywanie problemów osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy	47
Tabela 62. Ocena skuteczności działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej ...	48
Tabela 63. Działania na rzecz ekonomii społecznej podjęte w 2015 r.	49
Tabela 64. Bariery dla działalności podmiotów ekonomii społecznej w regionie	51
Tabela 65. Ocena trwałości działań reintegracyjnych w ramach podmiotów ekonomii społecznej	55
Tabela 66. Realizacja Regionalnego Planu Działań na rzecz Ekonomii Społecznej	57

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba pracowników w organizacji w 2013, 2014 i 2015 roku (średnia wielkość zatrudnienia)	17
Wykres 2. Ocena ilości, jakości i skuteczności działań wspierających sektor ekonomii społecznej w powiecie/gminie.....	22